SOYUT

AYLIK EDEBİYAT DERGİSİ

93

behçet necatigil / salâh birsel / sabahattin kudret aksal
yıldız incesu / turgut uyar / demir özlü / roland barthes
bertan onaran / metin eloğlu / tomris uyar / yılmaz gruda
sabit kemal bayındıran / lütfi özkök / orhan duru
güven turan / burhan günel / williams butter yeats
n. yeğinobalı

TEMMUZ 1976 / 10 LİRA

SOYUT

AYLIK EDEBİYAT DERGİSİ

•

SAYI 93

TEMMUZ 1976

Sahibi ve sorumlu yönetmeni :
Halil İbrahim Bahar

•

Sayısı 10, altı aylığı 50, yıllığı 100 lira
yabancı ülkelere 180 lira

•

Dizgi :
Met/Er matbaası, tel: 28 28 90
Baskı :
Ze basımevi

•

DUYURU :

Okuyucularımızın
ve bütün yazar arkadaşlarımızın
SOYUT'la ilgili bütün istekleri için
bundan bôyle tek adresimiz :

H. İ. BAHAR
Mithatpaşa Cad. 19/3
Beyazıt - Istanbul

SO
YUT

SAYI : 93 / TEMMUZ 1976

iki şiir

•

behçet necatigil

BEYLER

Sökülende bir çadır
Yaklaşırken çıngırak
Deve boyunlarında
Kulak çınlamaları.

Önünde, uzakta alıştığın sofra
Alırken ondan ondan
Çıt eder, çatlar fânus
Kulak çınlamasından.

Ne telâş, ne de sezgi
Çevrenizde güzeller
Yâhû, beyler!

Kesilir uğultu
Silinir arazi
Gider tapu, beyler!

TAŞLI YOL

Aşklar, dostluklar, bir arada olmalar
Hangi birine yetiş, geçtim, öderim.
Eşler, çocuklar, ölmüşlerin yakınları
Sonradan katılanlar, kaçtım, öderim.

Çığlık ve kısık çağrı
Kimi mi çağırdım, bilsem söylerim.
Gün gelir, bırakır, başlar yalnızlık
Ne için, kimdi, bilsem söylerim.

Yaşlanmak, gözyaşları olmadık hüzünlerde
Sızar, görürsünüz çoğunuz
Kıyı köşe, durmayın üzerinde
Gördünüz mü giderim.

Ne yaptım ben size
Bana siz ne yaptınız taşlamak dışında
Zaten taşlı yolumu
Ki bu kadar acı verir, söylerim.

Ey söz ulaştıranlar birinden ötekine
Bana da dersiniz, dinlerim.
Sonra da arkamdan —
Bilmem mi gülerim.

Ki bugüne beni siz mi getirdiniz
Çıkar tanıyanları, vardır elbet bildiği
Kimleri boşladım, borçlarım kimedir
Ödedim, öderim.

Çıkar bildiklerini, kalır elbet sevdiği
Bir iskambil - - sararır yüzünüz
Kimin ne çektiği - -
Ödedim, öderim.

fantoma geliyor

salâh birsel

(Geçen Sayıdan)

Ey okur, burada Sherlock Holmes'in hayatını sergilerken birden bayatını öne sürmemiz belki seni dağıtacaktır. Ama bizim işimiz gerçekleri saklamak değil, açıklamaktır. Unutmayalım ki, ölüm denilen şey de, Burgaz Adasının keyifli sularında gülüp eğlenen Sait Faik'e ansızın çarpan dragonya gibi, selâmsız sabahsız çıkıp gelir. Nedir, burada, tetiği bozmaya da gerek yoktur. Conan Doyle bu işi daha ciddî kitaplar yazmak için yapmıştır ama dünyanın dört bir bucağındaki Sherlock Holmes tutkunları, haberi duyar duymaz —bunu *Son Sorun* adlı öyküden öğrenirler— kendisini mektup ve telgraflarla yıkayacaklar, Conan Doyle da ünlü hafiyeyi, kılına bile dokunulmamış olarak, yeniden yeryüzüne çıkarmak zorunda kalacaktır. Yalnız ondan öcünü alabilmek için, o günden sonra onu hep meret işlere sürecektir.

Biz bunları bırakalım da son bir kez Sherlock Holmes'in özelliklerine dönelim. O, bir cinayet araştırmasına daldığı vakit günde en az 15 saat çalışır. Kimi zaman, bir hafta gözlerini kırpmadan bir işin ardından koştuğu da olur. Ona göre en güç iş olayların çatısını aldatmacalardan, göz boyamalardan ayıklamaktır. Kafası gizemle, cinayetle dolu oldu mu kimseyle konuşmaz. Sadece tırnaklarını kemirir. Ufukta birtakım ışıklar parlamaya başladığı vakit ise ellerini oğuşturur. Ama asıl sevinci cinayetin düğümünü çözdüğünde ortaya çıkar. O zaman ellerini pantalonunun cebine sokar, çenesini de göğsüne doğru eğer. Ya da tavuk gibi gurk gurk öter.

Sherlock Holmes kokain düşkünü ise, Agatha Christie'nin hafiyesi Hercule Poirot da kumar düşkünüdür. Ne ki o, iskambil kâğıtlarından çok ruletin ardından koşar. Poirot'nun paskalya yumurtasını andıran bir kafatası vardır. Kadın avcısı sayılmasa da, genç kızlara karşı pek yufka yüreklidir. Oysa Sherlock Holmes tam tersi, bir kadın düşmanı, bir homongolostur.

Poirot kendini beğenmekte de İngiliz hafiyesini fersah fersah aşar. «Adım Hercule Poirot. Kuşkusuz en ünlü polis hafiyesiyim.» sözünü diline pelesenk etmiştir. Kimi zaman ise şu çıkışmanın ayaklarına yatar:

— Size yanlış bilgi vermişler. Hercule Poirot büyük bir adamın adıdır.

Poirot, bir sürü İngiliz hafiyesine karşı biricik Belçikalı hafiyedir. Ne var, İngilizler'e yakın olabilmek için saf kan bir İngiliz uşağı tutmuştur. Ama bu kendisini bastıbacaklıktan kurtaramaz. Yalnız yeni bir şey bulduğunda gözlerinde yeşil bir ışık yanar ki, o zaman iriyarı, besili bir kediyi andırır, boyu da birazcık büyür. Kimi zaman da burnunu hiç kaldırmadan avını süren bir köpeğe benzer. En çok da, sonbaharda topladığı fındıkları daha sonraki aylarda yemek üzere bir yere istif eden sincabı hatırlatır. Bu, belleğine sakladığı fındıklara döndüğü, onlardan bir tanesini seçerek kullanmaya başladığı vakitlerdir. Fındık da, çokluk 25 yıl öncesinin ürünü olur.

Poirot sessiz ve kibar bir adamdır. Ama cinayetin şifresini çakmaya başladığı an birden değişir. Bu kez de bir aslan kesilir. Ve de şöyle kükrer:

— Şimdi karşınızda bir aslan var. Bir dev. Siz beni hiç iş başında görmediniz. Salt kendi halindeki Poirot'yu tanıyorsunuz. Yoo, bir Hercule Poirot daha var. O şimdi yüreklere korku salmaya başlayacak.

Belçikalı Hafiye, kimi zaman da filozoflaşır. Kendi içine kapanarak saatlerce orada kalır. Sonunda da kimi tuhaf ve minik düşüncelerle döner geriye. Bunlar kendisiyle alay edilmesine yol açarsa da Poirot ancak onlarla başarıya ulaşır.

Çaresizlik içinde kıvrandığı vakitler ise *Mavi Trenin Gizemi*'nde olduğu gibi göğsünü yumruklamaya ve de kendini sorguya çekmeye kalkışır:

— Kendime soruyorum. Bana, Hercule Poirot'ya. Papopulos neden damdan düşercesine Nis'e geldi?

Uzun lâfın kısası, badik hafiye tuhaf bir adamdır. Ama çok şükür üşütük değildir. Bir özelliği de, kendisine anlatılanların tekine bile inanmamasıdır. Bu da kuşkulu bir insan olmasının bir sonucudur. Ne var, üstünlüğünü sağlayan şey de budur: Herkesten kuşkulanmak.

Üstünlüğü bir de oturuş biçiminden gelir. Çünkü nerede ayak ayak üstüne atacağını, nerede de ayağını indireceğini çok iyi kestirir. Ayağını indirdi mi bilin ki önemli bir söz söyleyecektir. Agatha Christie, Poirot'yu daha ilk romanında, *Gizemli Usluplar Olayı*'nda sürmüştür piyasaya. Giderek ondan bıkkınlık getirmiş, bu kez de kızkurusu Bayan Marple'in yüzüne gülmeye başlamıştır.

Bayan Marple herhangi bir hafiyeden daha zekî olan ve her köyde iki, üç tane bulunan ihtiyarcıklardan biridir. Kar gibi beyaz saçları, pembe ve kırış kırış bir yüzü, Salâh Birsel'in annesi gibi çocuksu mavi gözleri vardır. İnsana, yüz yıldan artık ömür sürmüş izlenimini verir. Yumuşak bir yünden örülmüş bir şalı omuzlarından hiç eksik etmez. Elinde de, hemen her vakit, bir örgü bulunur. Romatizmalarından yakınır hep. Üç tümcesinden biri de sinir bunalımları üzerinedir.

Kargacık, burgacık bir elyazısı vardır. Görenler mürekkep hokkası içinden geçmiş bir örümceğin, telâşla kâğıt üzerinde koşmuş olduğunu sanır. Sadece eski ressamların tablolarını beğenir. Bunu da ressamların önünde açıklamamaya büyük özen gösterir. Scotland Yard'ın müdürü onu insanüstü bir yaratık sayar. Polis müfettişleri ise bunağın teki olup olmadığını düşünür. Bayan Marple sıcağa bayılır. Ocağın yanından ayrılmamaya çalışır. Ama katili ele geçirmek için buz gibi süpürge dolaplarına da saklanır.

Sabahları süt içmeyi, ringa balığı yemeyi sever. En çok da pastaya düşkündür. Çatıpuma olduğu zamanlar bile verilen pastayı geri çevirmez. Viktorya çağından kalmış kadınlar gibi pehlivan yapılı, ay parçası erkeklere de biter.

Utangaç ve öteki hafiyelerin tersine yüzü yerdedir. Yüksek bir yeteneği olduğunu söyleyenlere şu karşılığı oturtur:

— Benim öyle özel bir yanım yok. Ben sadece insanları iyi tanırım. Sonra da, ne yazık, en kötü şeylere inanırım. Geçerli bir huy değil bu. Ama olaylar bana hep arka çıkmıştır.

Bayan Marple laflamayı da sever. Bu, bir de başkalarının ağzını aramaya yarar. Bunun için boyuna etraflarda dolaşır, sorular sorar. Bunu yapmasa herkesin gözünün kendi üzerinde olacağına da inanır.

Katiller karşısında ise çıngıraklı bir yılan kadar tehlikelidir. Ama bir hırsız gördü mü yüreği, şipinişi, ağzına gelir.

Agatha Christie'nin iz sürücüleri Bayan Marple'la da tükenmez. Yapmacıklı bir görüntü veren Parker Pyne de zaman zaman büyük hafiye çalımlarına bürünür. Bir başka hafiye, Bay Quin ise doğrudan doğruya Sherlock Holmes'tan esinlenilerek yaratılmıştır. Yamacından hiç ayrılmayan o sersemsepet Satterthwaite ise hık demiş Watson'un burnundan düşmüştür.

Agatha Christie'nin hafiyeleri arasında bir de Tommy ve Tuppence Beresford çifti sayılabilir. Gerçekte, Tommy de Watson'un ta kendisidir. Ne var, o Watson olduğunu bilmez ve karısına boyuna Watson diye seslenir. Oysa cinayetleri aydınlığa çıkaran hep karısı Tuppence' tir. O, insana mutluluk veren tek şeyin coşku olduğuna inanır. Kocası da bu düşüncededir ama Tommy bunun her vakit iyi sonuçlar vereceğine pek güvenmez.

Tommy ile karısı kızartılmış ekmekle tereyağına bayılırlar. Bir sorunu çözemedikleri zaman oturur tereyağ ile kızartılmış ekmek yerler. Tuppence bir Amerikalı gibi «Vay, vay, vay!» demekten hoşlanır. Ayrıca kocasına «Mon ami!» diye seslenmeyi de savsaklamaz. Bunu Tommy de savsaklamaz. O ayrıca «Bien entendu» gibi başka Fransızca sözcükler de paralar.

Karı koca arenada 10 dakikadan artık kalan boğaların her şeyi çakacağı görüşündedirler. Onun için bir ipucu buldukları vakit kendilerini arenada on dakika kalmış boğaya benzetirler. Tommy'nin bir yanı da her gün bir başka polis hafiyesine öykünmesidir. Ne var, her gün de Sherlock Holmes'a öykünmekten kurtulamaz. Bu yüzden parmaklarının uçlarını birbirine dayar, ya da karısını yanına alıp uzun bir yürüyüşe çıkar.

Tommy, genellikle kadınlardan kaçar. Ama sarışın bir kadın gördü mü, hemen onun ardına takılır. Böylece casusların da eline düşmüş olur. Tuppence ise, salon köpeklerinin oynaması için yapılmış lastik kemiklere benzer. Onlar gibi «hiç mi hiç paralanmaz». Sırası gelmişken, Tuppence'in bir düzine Tommy'yi cebinden çıkartabileceğini de belirtelim. Ne ki, kocasını Hercule Poirot'ya benzetmekten de geri kalmaz. Tommy de bu benzetmeye eyvallahı basar. Yalnız kendisinin bıyıkları olmadığına parmak basar. Bir katili enseledikleri vakit ise Poirot'ya benzeyebilmek için:

— Onu bir böcek gibi ezdim.

demeyi unutmaz.

Laf aramızda, Tommy'nin polis sanatı üzerine pek bilgisi yoktur. Bu nedenle, boyuna yeni çıkmış polis romanlarını okur. Ama bir olayın içine giremedi mi, onun gerisinde çok karanlık şeylerin bulunduğuna varır. Çünkü bunu Sherlock Holmes'un bir kuramı sanır. Kimi zaman da büyükten büyük sözler söylediği kuruntusuna kapılır. Gelgelelim, bunlarla ne demek istediğini kendi de anlamaz.

Tommy karısıyle kendi başarısının biraz da raslantıdan geldiği inancındadır. Oysa karısı Hercule Poirot gibi küçük gri gözelerini işletmekle buna ulaştıklarını söyler. Tuppence bu gri gözelere çokça yüklendiği için de *Daily Leader* gazetesinin adındaki harfler üzerinde, zaman zaman baskı hatası yüzünden beliren kimi noktacıkları casusların bir haberleşme aracına yorar.

Sizin anlayacağınız, Tuppence hem kendi, hem de kocası için düşünür. Ama karısı kaçırıldığı vakit Tommy'nin kafası da işlemeye başlar.

Şu da gözden uzak tutulmamalıdır ki, Tommy ile Tuppence'i pek başıboş bırakmaya da gelmez. Kovuşturmanın en ateşli anında, katili matili bir yana itip, onların bir odaya kapandıkları ve Fellini'nin *Tatlı Hayat* filminin çekimine geçtikleri çok görülmüştür.

Burada bir soluk almak gerekecektir. Çünkü daha önümüzde John Dickson Carr'ın hafiyesi Sir Henry Merrivale var. Doğrusu o da Sherlock Holmes'un kaburgalarından yaratılmıştır. Merrivale'in piposu bile ustasınınki gibi kapkaradır. Yalnız onunkisi sık sık söner. O da piposunu yeniden tutuşturamıyacak kadar miskin ve uyuşuk olduğu için piponun ağzını emmekle yetinir. Kimi zaman da onun içine üzünçlü bakmalar gönderir.

Sir H.M. (Henry Merrivale) 100 kilo çeker. Kafası da kocaman mı kocamandır. Ama burnu daha kocamandır. Gözlükleri ise bunun ucuna iliştirilmiştir. Dudakları sanki bulunduğu yerde bayat yumurta kokusu varmışçasına hep büzülü durur. Bu da onun kokuları burnuyla değil ağzıyla aldığını kibar bir biçimde ortaya koyar.

H.M. ekmek suratlıdır. Soru sorarken çokluk gözlerini kırpıştırır. Düşüncelere daldığı vakit ise tek gözünü kısarak tavana bakar. Bir yandan da gözlüğünü burnunun übtünde bir yukarı, bir aşağı oynatıp durur. Aklının ermediği bir açıklama karşısında ise alnını uğuşturur.

H.M. saç yoksuludur. Elini arada bir kel kafasında gezdirmekten hoşlanır. Elleriyse fırın küreğidir. Bütün bunlar kendisine bir Buda

heykeli görünümü verirse de giysileri buruş buruştur. Şapkası da eski mi eskidir. Yine de beyaz çorapları, eldivenleri —onları hiç çıkarmaz—, kolalı yakasıyle ince bir beğenisi olduğunu belli eder.

Evi Brook sokağındadır. Kitaplığı çatı katındadır. Burası tavana değin kitaplar ve tozlu anılarla doludur. Evde çokluk kendisinden ve hizmetçilerden başka kimse bulunmaz. Karısı Fransa'nın güneyinde oturur. Arada sırada eve geldiği zaman da, H.M.'nin yüzlerini görmek istemiyeceği birtakım zibidi erkeklerle kadınları yanında getirir. Ev de, gerçekten, şölen ve balo için yapılmıştır. Süslü, soğuk, koskocaman bir kutudur.

H.M.'nin iki de kızı vardır. Bunlar babasının otomobilini yürütüp partilere giderler. Dönüşte de sırf babaları pencereden başını uzatıp küfretsin diye sabahın beşinde, kapının önünde kornaya basarlar. Henry Merrivale'de de hani küfrün bini bir parayadır. Hiç sövmese «Kart Zampara» ya da «Budala» der. O da, geleneğe uyarak kendini sık sık budalalıkla suçlar:

— Masters sana budala olduğumu söylemiştim değil mi? Masters oğlum, ben ahmağın ahmağıyım.

H.M. sık sık öfkelenmeyi de bir yöntem olarak kullanır. Cinayet yerine ilk gittiği vakit de orada bir süre homur homur söylenmeyi alışkanlık haline getirmiştir. Satranç gibi oynanması zekâ isteyen dolambaçlı oyunları da sever. En çok oynadığı oyun da gemi oyunudur. Bu oyun dört köşe bir tahta ile oynanır. Üzerine boy boy savaş gemileri dizilmiştir. H.M. topları ateşlerken kendisi Tarafalgar Deniz Savaşında sanır. Oyun sırasında, insanın başını döndüren bir fincan dolusu kahve de yanında tüter.

H.M.'nin kafası hiç durmadan çalışır. Düşünmeye bir âlet gözüyle bakar ve onu hiç yanından uzaklaştırmaz. Edindiği bilgileri sıraya dizerken ise kendi kişiliğini işe karıştırmamayı bilir. Zaman zaman da polis müfettişlerine ipuçları vermekten hoşlanır. Kamu görevlileri ile arası en iyi olan odur. Zaten o da yıllarca kamu görevlisi olarak çalışmıştır.

Şimdi sıkı durun. Hafiyeleri bir yana itip, hırsızlara el atıyoruz. İngiliz ve Amerikan yazarları zekâ azmanı hafiyeler yaratmışlarsa, Fransız yazarları da zekâ topları ile bilardo oynayan hırsızlar uydurmuşlardır. Maurice Leblanc'ın Arsène Lupin'i Sherlock Holmes'u hiç de aratmayan bir mantıkla iş görür. Üstelik de yaşamayı usundan hiç çıkarmaz. Onun bir yıl içinde lavantalara, kokulara verdiği paraları Ağa Han sevgililerine vermemiştir. Giyim, kuşamda da onun

üstüne yoktur. Frak, onun günlük kıyafetidir. Lâğımlara girmek gerektiği vakit bile başında silindir şapkası bulunur. Bedeninin çizgilerine gelince, onları da can gözünden ayırmaz. Et tutmamak için her cuma Türk hamamına gider. Kış aylarında da İsviçre'de kayak yapar.

Venedik'te Danieli, Londra'da Ritz otelinde kendine ayrılmış özel daireleri vardır. Başta Fransız Cumhurbaşkanı Raymond Poincarré olmak üzere XX. yüzyılın en ünlü kişileriyle tanışır. Geceleri yatarken de sırtına fildişi renginde ipek bir pijama geçirir.

Lupin'e karşılık Pierre-Alexis Ponson du Terrail'ın Rocambole'u yatağa gecelik entarisiyle girer. Ama o da gündüzleri iki dirhem bir çekirdektir. *Champs-Elysées*'de, *Boulogne Ormanı*'nda gezinirse atla gezinir. Çokluk da kendini bir marki olarak sergiler. Düşeşlerin yamacından ise hiç ayrılmaz. Ne var, Rocambole entrikadan entrikaya koşarken bile sessiz ve kımıltısız bir yaşam düşler. Polis korkusunun, copların, kılık değiştirmenin, ordan oraya kaçmanın hiç bilinmediği bir yer olacaktır bu.

Oysa Marcel Allain ile Emile Souvestre'in o bin yüzlü Fantoma'sı ise her defasında Cagliostro, Lacenaire gibi başka bir cinayet dâhisinin kılığına girmeyi tasarlar. Cinayetlerinin uslara durgunluk vermesi için de kırk dağdan ot yolar. Bunun için, çağın bilimsel bulgularını çok yakından izler. Otomobil, uçak, denizaltı daha yaygınlık kazanmadan onun buyruğu altına girmiştir.

Fantoma da, Rocambole ve Lupin gibi bir salon adamıdır. O da silindir şapkasını başından eksik etmez. Çağının ozanlarına çengel atmak içinse elinden geleni yapar. «Fantoma Dostları Derneği» kurma işini Guillaume Apollinaire'le Max Jacob'un usuna düşüren de odur.

Bu son tümceyle Birinci Dünya Savaşı günlerinde olduğumuzu söylemek istiyoruz. Max Jacob, elini uzattığı her kapı tokmağında Fantoma'nın yüzünü görür. Her zaman gittiği lokantanın ahçıbaşısını da Fantoma sanacaktır. Yalnız bu Fantoma müşterilerinin sadece spordan, siyasadan ve dinden açmalarını ister. Bir de gebre otuyla yaptığı salçanın övülmesine pek önem verir. Salçayı göklere çıkarın da, isterseniz keklik oturmasını yerden yere çalın. Buna ses çıkarmaz. Ama salçayı yüzdeyüz pohpohlayacaksınız.

Fantoma'ya yakınlık gösteren ozanlardan biri de Robert Desnos'dur. O da 1933 yılında Fantoma için kallavi bir ağıt düzmüştür ki birçoklarının çekemezliğine fırsatlar vermiştir.

Ama biz yine, ozanların bulunmadığı bir dünyaya dönerek, hem

işimizi kolaylaştıralım, hem de Rouletabille'den açmaya olanak bulalım. Rouletabille'in özelliği de; ne hırsız, ne de polis oluşudur.

Gerçek adı Joseph Josèphin olan Rouletabille 16 yaşında gazeteciliğe başlamıştır. Kafatası bir gülle gibi yuvarlak olduğu için arkadaşları ona bu adı takmıştır. İlk kez Gaston Leroux'nun *Sarı Oda*'sında görev alan genç gazeteci dehaya varan sezgilerle işini yürütür. Ve var, usunun sağlam yanına da hiç mi hiç arka dönmez. Yalnız usunu başkalarının düşünmesi bittikten sonra işletmeye başlar. O, XX. yüzyılın bir Pascal'ıdır. Okul sıralarında iken çarpım cetvelini ezberlemek istememiştir. Hesaplarını hep parmakla yapar. Matematik sorunlarını da herkesin bildiği yöntemlerle değil, kendi beyninin bulduğu formüllerle çözer. Cebir alanında ise kimsenin yanından geçmediği yöntemler kullanır.

Rouletabille lokma gözlüdür, yani gözleri çukurlarından dışarı fırlamıştır. Saçları ise kumraldır. Yüzü, çokluk, pancar gibi kıpkırmızıdır. Ama anılarına daldığında bembeyaz kesilir. Damarlarında bir damla kan bile kalmaz. Onu böyle anlarında görenler uyuduğunu sanır.

Neşeli payton onun gibi olur. Patavatsızlık ve delişmenlik de ondadır. Ne var, kimi zaman çekingen ve de papa kadar ağırbaşlı kesilir. Bu hale, özellikle, Siyahlı Kadının kokusunu duyduğu vakit düşer. Yolda yürürken, iki eli cebinde ıslık çalar. Islığı kestiği vakit de kendi kendine söylenir. En çok sevdiği şey meyvadır. Midyeyi de sever. Onun çiğ olarak yer. Birçokları gibi sirkeye de banmaz, limon sıkar.

O da Sherlock Holmes çizgisinden geldiğini belli etmek için boyuna pipo tüttürür. Dumanlarında da tasarladığı işlerin gölgelerini görür gibi olur. En çok pipo içtiği yer de Quartier Latin'de Saint Michel Bulvarı ile Monsieur-Le-Prince Sokağının kesiştikleri köşedir. Çünkü orada küçük bir odası ve minnacık bir yazı masası vardır. Masada hep beş perdelik oyunlar çiziştirir.

Kimseler bilmese de, dini bütün bir Hristiyandır. Kiliseye, nikâh için bile gitmiş olsa, yere diz çöküp duaya durur hemen. Gözlerinden de sapır sapır yaşlar dökülür. Ama bu dualar, daha çok, yaşamını örten bir sırla ilgilidir. Rouletabille bu sırrı uzun boylu saklamış, ailesi üzerine sorulan bütün soruları karşılıksız bırakmıştır. Çünkü... çünkü o ünlü bir katilin oğludur. Rouletabille'i, daha dokuz yaşlarında, Marsilya'da portakal satarken tanımış olan Gaston Leroux onun için şöyle diyecektir:

— «Soyanlar» alanında deha katına ulaşan bir baba yarattıktan sonra Tanrı, bu kez de «soyulanlar»ı korumak için bir başka dâhiyi, onun oğlunu dünyya göndermiştir.

Bu denli büyük bir açıklamadan sonra bu deneme de burada biter.

Gerçi bizim burada, mantık bezirgânı özel hafiyeleri ortadan kaldıran o İkinci Dünya Savaşı sonrası yazarlarına da yönelmemiz, hiç değilse o Harlem'li yazar Chester Himes'tan açmamız da gerekirdi ama bir denemecinin kimi zaman yazısını, en gırgır yerinde kesmesinin büyük yararı vardır. Bu, okurların yüreğine böyle bir korku döşer ki, yazarın bir başka yazısını okumaya kalkanlar «Aman şimdi bitecek», ya da «Ah bitti, bitti kül oldu» diye ona dört elle sarılırlar. Bir denemeci içinse bundan büyük başarı düşünülemez.

Bir bakıma yazının bir yerde kesilivermesi okurların biraz hava almalarına da yol açar. Bu, çok önemli sorunlardan biridir. Bizce okurlar, tütün depolarındaki tütünler gibi sık sık havalandırılmalıdır. Böylece onların birtakım kırpık saçlı durumlara düşmeleri engellenmiş olur. Hoş, yazarların da ayni biçimde ve ayni sıklıkla havalandırılmalarına gerek vardır ama, onların zaten kokuşuk ve mayaşık olmaları karşısında bunun bir anlamı yoktur.

Öte yandan, kıskançlık denizlerinde batıp çıkmakta olan boktankünet yazarlar da başarıya ulaşmış yazarların imiklerine sarılmak için köşe başlarında beklediklerine göre, ne olur olmaz, hava kararmadan yazıyı kesivermek ve bol domatesli ve bol kekikli tarhana çorbasının başına çökmek üzere eve dönmek yine işlerin en akıllıcasıdır vesselâm.

Bu denemenin başını burada bağlamakta başka bir yarar daha vardır.

Bilindiği gibi bugünkü günde insanların çoğu polis romanı okumaz. Polis romanları üzerine döktürülmüş bir denemeyi ise hiç okumaz. Çünkü hoşça vakit geçirmek, dağarcığını da neşeli güllerle doldurmak insanlığa yakışmaz. Onlar polis romanlarını kendi kanlarıyle, daha doğrusu başkalarının kanlarıyle yazmak isterler.

Bu, belki de onların polis romanı okumamalarının bir sonucudur. İnsanlar evlerinde oturup tatlı tatlı Conan Doyle'u, Ellery Queen'i —bu herifi de hiç sevmem—, James Hadley Chase'i, Yaşar Kemal'i —onun da bir candarma romanı yazarı olduğunu ne diye saklamalı?—, Francis İles'i okusalar boşu boşuna ateş almazlar ve birbirlerini yok yere öldürmek zahmetine katlanmazlardı.

Ama olaylara bakınca şöyle demek doğru olur: Öldürmek insanların başlıca içgüdüsüdür.

Birinci Dünya Savaşı öncesinde Péguy, bir gün, bir dergi yönetim yerinde şöyle demiştir:

— Hele bir savaş ilân edilsin, ilk yapacağımız şey Jaurès'i kurşuna dizmek olacaktır. Bu alçakları, sırtımızdan bıçaklasınlar diye, arkamızda bırakacak değiliz.

Düşünün bunu bir ozan söylemektedir. Eh, oldukça da ünlü bir ozan.

O, önde kösemen olursa, arkadan gelen kınalı kuzular ne yapsın?

Onlar da elbet bu sözleri ciddiye alacak ve savaş patlak verir vermez, 1 ağustos 1914 günü, ilk iş olarak Fransız toplumcularının önderini öldüreceklerdir.

İşin tuhafı, bu cinayet oyuncuları, bir süre sonra, Jaurès'i yüceltmeyi de unutmazlar.

Çünkü bütün iş öldürünceye, öldürülenin kanını billur bir kadehe boşaltıp, orada alyuvarlar, akyuvarlar ve pulcuklar arasındaki sayısal bağlantıyı şöyle doya doya seyredinceye kadardır.

Buraya, Cavanna'nın ölüm kadar acı bir sözünü aktarmanın sırası da geldi:

— Kulaklarınızı, hiç mi hiç, sivri bir şeyle temizlemeyin, yüreğinizi delersiniz.

Nedir, insanlar kulaklarını şişle, kasaturayla ya da herhangi bir oyuk açıcı şeyle kurcalamazlar.

Ama kurcalayanlar da var.

Hem onlar bu işi yaparken şişi ya da hançeri öyle tutuyorlar ki kendilerinin değil, başkalarının yüreği deliniyor.

sabahattin kudret aksal

KUŞ AVI

Dün kuş avına mı gittiniz,
Gördüm, elinizde tüfeğiniz.

Nerde o güz sarısı, dal kırık,
Orda mıydı, bir ışıkta sessiz.

Gölgeler acunuydu, silindi,
Dağından indi, o kız oğlan kız

Yüzüyle baktı mı size güneş!
Demediniz yön yöntem, dağ ve düz,

Koştunuz, üveyik, kuzgun çulluk,
Yoktu ki orman ne devşirdiniz.

MAHALLE

Söndürürüz lambayı ve bir mum
Yakarız geceleri, korktuğum.

Her camdan bir yüzün sarktığı
Sokakta, uçuşan çocukluğum.

Dönerler yaşlı, genç erkekleri
Mahallenin, savrulurlar boğum

Boğum geceye. Yaşanmayacak
Sevdalar ki düşümde kurduğum.

Gün vurur yüzüme, yalar sıcak,
Uyanırım, ışık solum sağım.

gezerek yaşamak : 1

yıldız incesu

I — BİR ANI

Roma'daydım o sıralar. Fransızca dilbilgisi eksiklerimi gidermek için, Vatikan'a bağlı bir enstitü olan Saint Louis des Fraincais'in bir kursuna yazılmıştım. Çok az sayıda öğrencisi olduğunu bildiğimden özellikle seçtiğim bu kursta benden başka üç rahibe vardı. Kurs için bir 'dikte' dersiydi de denebilirdi bir açıdan: Hoca klâsik bir parçayı okuyor, biz de yazıyorduk; sonra da düzeltmeler sırasında dilbilgisi açıklamaları yapılıyordu.

Zordu doğrusu benim için, Fransızca'yı daha çok kulaktan, okuyarak öğrenir gibi olmanın sıkıntılarını çekiyordum. Neyse ki Hoca, yazdıracağı parçaları sırasız seçiyordu: Rabelais'den Martin du Gard'a; Michelet'den Saint-Exupéry'e, Céline'e geçiyorduk. Sıkıcı bir sabahın ardından ansızın karşıma çıkıveren sevdiğim bir yazarla başka bir sabahı geçirmek, kursun tekdüzeliğini, zorluğunu kapatıyordu.

Nedir, zamanla, yazmaya biraz alışınca —dalgacılığımın etkisiyle de kuşkusuz— dersi izlemek denli rahibeleri de izlemeye koyuldum:

Biri Tunus'luydu, çok iyi Fransızca konuşuyor, yazarken hemen hiç hata yapmıyordu; yaz başında açılacak bir sınavı başarırsa Fransızca öğretmeni olacaktı. İkincisi Lübnan'lıydı. Üçüncüsü de İtalya'nın Venedik yöresinden. Üçü de ayrı ayrı ilginçtiler; tek ortak yanları çirkinlikleri, biçimsizlikleri, neşesizlikleri ve aşırı hırslarıydı. Bir ilkokul öğrencisi gibi bir yüklemin birleşik geçmiş zamanlarından birini yazarken bir 's' harfini unutsalar kahroluyorlar, yazma bitip dü-

zeltme başlayınca heyecandan morarıyorlardı. Öte yandan, Proust'dan, Saint-Exupéry'den (hemen hemen hepsinden) habersizdiler tabiî...

Acıyordum bu çocuk-kadınlara. Onlar bu yolu zorunlu olarak seçmişlerdi. Şu Tunus'lu herhalde Tunus'da dindar bir yoksulun kızıydı; kiliseye adanarak kötü yollara düşmekten kurtulmuştu. Öteki, kimbilir, Lübnan dağlarında sığırtmaçtı, neyseki gezici papazlar bundaki cevheri keşfetmişlerdi de eline ekmek verip Tanrı ile evlendirmişlerdi. İtalyan yüzde yüz bir savaş yetimi idi, kilisenin kapısına koymuştu anası. Bizde de öyle değil midir, en yoksullar İmam-Hatip Okullarına atmazlar mı kapağı?

Dinsel örgütlere sığınmayı ekonomik nedenlere bağlama-eğilimindę idim; hani neredeyse bu kurumların sosyal adalet dağıtan, ekonomik işlevli, 'hayırlı' kuruluşlar olduklarını filan bile düşünmeye başlamıştım.

Onlar öğleden sonra da Enstitüye geliyorlar, başka dersler yapıyorlardı. Hoca bu derslerden birinde serbest yazı ödevi vermiş, üçü de mektup yazmış; sonraki sabah bunlar bizim derste düzeltildi.

Ne gülünç mektuplardı onlar! Hele Lübnan'lının ki! «Çok Sevgili Anneciğim, Babacığım,» diye başlıyordu. «Nasılsınız, iyi misiniz? Ben çok iyiyim, Roma'yı geziyorum, hergün başka bir kiliseye gidip sizin için dua ediyorum. Ah, bir an önce güzel yüzünüzü görsem. Ah, memleketimin güzel dağları, buzlu suları. Aah... vb..» Tunus'lu, bir rahibe arkadaşına yazmıştı, aldığı Papa resimli tabaklardan sözediyordu. Venedik'lininki ise tam bir duaname idi. Yaşamla zerrece ilgisi yoktu.

Mektupların ilkelliğini anlatmak çok zor gerçekten. İlkellikten de ötede bir şey. Yaşamsızlık, ya da çocuklukta kalmış bir yaşam. En cahil bir köylü kadının, yazamayıp yazdırdığı bir mektupta bile yaşam nabız gibi atar: para vardır, yokluk vardır içinde. Çocuklar vardır, hastalık, ölüm, düğün, nişan, dedikodu, ilenme vardır; tohumluk, tezek, traktör vardır. İnsan sevgisi, kini, kıskançlığı, bu sözcükler yazılmadan okunur.

O sabah acıma duygum kine dönüştü. Bunlar Tanrı'nın Tanrı adına iş gören bir örgütün gölgesine sığınmışlar, yaşamdan kaçıyorlar diye düşünmeye başladım. Kendini Tanrı'ya adamak ve karşılığında birtakım yaşam kolaylıkları elde etmek! İnsan gibi çabalamadan sığınmak! Giysiler dikilmiş verilsin, yemek için git bilmemne kilisesinde kuyruğa gir, (rahibeler saat on iki oldu mu, dersi en verimli yerinde bırakıp, yemek sıralarını kaçırmamak için ok gibi fırlıyorlardı).

Sonra üç kuruş karşılığında —yaşamadığının ücreti— git aziz resimleri, mumlar al! Tapınağını güzelle!.. Zor'u biz yaşıyoruz.

İnsan'ı sevmek zordur gerçekte. Tanrı'ya adanmak, Tanrı adına açılmaz kilitleri açmak kolaydır. Tanrı'yı sevmek kolaydır. Tanrı'dan başka bütün canlılar karşıtlık taşır çünkü: Tanrı darılmaz, Tanrı küsmez, Tanrı kırılmaz, incinmez; bırakıp gitmez. Böyle değişmez bir soyut'un ardından gitmekle insan ne acıya, ne mutluluğa, ne bilgi'ye ulaşabilir. Ne de yaşama.

II — DİNE SIĞINANLAR, DİNİ YÖNETENLER, DİNDEN YARARLANANLAR :

Nedir, bugün, Yirminci Yüzyılın son çeyreğinde, din hâlâ ağırlığı olan bir olgudur. Etkin olarak din örgütlerinde görev almak da (benim rahibeler, köy papazları, imamlar, hatipler, vb.), yaşam zorlukları nedeni ile dine yönelmek de gerçekte yaşamdan kaçıştır, sığınmadır. Sosyal, ekonomik bir davranıştır, toplumun geri bölümlerinde kütleleşir. Burjuva kesimlerinin dindarlığı ancak gösteriş, gelenekleri, düzeni (yine ekonomik) korumak çabası olarak nitelenebilir.

Öte yandan, din örgütleyicilerini, dinsel kurumları yönetenleri bu sığınanlar kütlesi içine sokmak olanaksızdır. Başlangıçları böyle olsa bile. Bunlar belirli bir çizgiyi aşmış, dinin siyasal etkinliğini kavramışlardır. İnandırdıkları tabandan aldıkları güçle siyasal iktidar üzerinde söz sahibi olmuşlardır. Koskoca bir Hristiyan İmparatorluğu kurulmuştur bu güçle. Müslümanlık, kuramcıların, yöneticilerin güçlerini yitirmemek için çağ dışı kalmak zorunluğunu duymalarından (elbette ki bilinçle) yüzyıllar boyu silkinememiştir. (Şimdi de) Din örgütlerini ellerinde tutanların zavallı rahibeler gibi yaşam dışı mektuplar yazacak düşünsel kısırlıkta olmadıkları açıkça ortadadır: bunların tümü siyasal iktidarı parmaklarında oynatacak yetenek ve bilgidedirler.

Gericilik, bağnazlık ne dersek diyelim biz. Sığınanlardan, yaşam kaçkınlarından oluşan tabanla bunların yöneticileri, din yerine daha çağdaş insan yöneltme yöntemleri etkin olmadığı için (ve zorlukları daima bir sonraki kuşaklara bırakmayı yeğlediklerinden) siyasal iktidarların sözünden çıkamadıkları bir güçtür, bir oyçokluğudur.

Türkiye'de Atatürk devrimlerinden sonra gelinen durum güncel olarak yaşanmaktadır. Papalık, İtalya'da, bütün Katolik Dünya'da,

bugün bile ilerici kanunları iptal ettirmek için referandumlar düzenliyecek güçtedir. (amacına ulaşmasa bile). Materyalist felsefeyi uygulayan Doğu Bloku ülkelerinde de dini inançlar serpest bırakılmıştır. Sözgelimi Polonya Katolik Kilisesi Vatikan'la resmî ilişkiler kurma peşindedir. Diğerlerinin tümünde kilise çanları çalar, devlet sanat galerilerinde modern ikonalar satılır. Kiliselerde mum satılır. (Bu mallar, iktidarların yalnız inançları serbest bırakmakla kalmayıp, inanç araçlarını da üretim politikası içine aldıklarını belgeler.) Bu ülkelerde «din yöneticilerinin» sözleri geçmese bile, siyasal iktidar verdiği bu küçük ödünlerle rejime bir gevşeklik getirdiği izlenimi yaratmak yolundadırlar.

Bütün bu örneklerin en iyisini, Berlinguer, Hristiyan taban olmadan İtalya'yı yönetemiyeceğini haykırarak vermektedir.

III — DOGMALAR YERİNE :

Koskoca bir Rönesans yaşamıştır bu dünya; kanlı-kansız devrimler, savaşlar geçmiş, düzenler çatırdamış, alabora olmuştur. Yine de dogmalar saltanatlarını (umalım ki son) sürdürüp gitmektedirler. Dogmalar yerine geçecek kütlesel aydınlanmalar başarılamadığından. Yeni çağ ile bağlayan düşünce, sanat açılmalarının teknolojik yeniliklerin yayılmalarındaki hıza ayak uyduramamasından. Tanrı kavramı insandaki kendini arayışın yanıtıdır; insana, toplumlara aradığını ancak dünyada, yaşamda, yaşamın değişkenliğinde, yaşamın zorluklarında ve güzelliklerinde bulabileceği öğretisi yeterince iletilemediğindendir bu bocalamalar.

Toplumlara yeni Rönesans'lar gereklidir. Özellikle bizim gibi hem düşünce, tem teknoloji yönünden çağın gerisinde kalmış toplumlara. Düşünceye, sanata, bilime saygısı olmayan; yaşam kaçakları çok; sığınmışları, sığındırılıp sindirilmişleri bilinçsizin bilinçsizi toplumlara.

Ne yazık ki bugün Türkiye'de sanat çevrelerinde bile "sanat" bir aydın-azınlık ayrıcalığı olarak nitelenmektedir. Geri çoğunlukların oylarına yaslanan fakat üst sınıfları kollayan siyasal iktidarlardan sanatı, sanatçıyı, düşünürü umursamalarını beklemek çok düşsel bir istektir. Çünkü, sanatçı-düşünür azınlıktır; kendini, sanatını iç didişmelerle, guruplaşmalarla tüketip durmakta, nerdeyse azınlık olarak kalmak için direnmekte, "Sanatçı Onuru" ve "Çağdaşlık" gibi iki ana kavram çevresinde toplanarak dogmalara savaş açmak eylemine girişememektedir. Toplumcu sanat, kentsel sanat, bölgesel sa-

nat; az solcu, orta solcu, aşırı solcu sanat... Bütün bu bölüşmeler, dost klikleriyle birkaç kez daha parçalanmakta, küçüldükçe eşleşmekte, tarikatlaşmakta; karşı gurupları yoksayan, yenileri görmezden gelen zayıf soluklara dönüşmektedir.

Sanatın, düşüncenin bir köşeye sıkıştırılmasından, toplumları uyandırma politikası uygulamayan siyasal iktidarlar denli sanatçılar, düşünürler de sorumludur. Bu tedirginlik; bu kendine, sanatına, yargılarına güvenememe; ancak beş-on kişi olunca kendini güçlü sanmalar ne yarar sağladı şimdiye dek?.. En etkin sanat en özgün sanattır. Eş'lik sanatı siler süpürür; Eş'lik bir de kurumlaştı mı din olur, tarikat olur. Hele sanatçı onuru-çağdaşlık için biraraya gelmek yerine siyasal etkinlik sağlamak için birleşildi mi sanat o an biter. Güncelleşir çünkü. Oysa sanat sanat olmak için önde gitmek zorundadır. Düşün etkin olabilmek için siyasal iktidardan —iktidar kim olursa olsun— daha yeni olmak zorundadır. Kurumlaşma sanatın sonu demektir. Tarikatlaşma sanatın tükenmesi demektir. Bunlarla da İsa devrinden kalmış rahibelerinki gibi gülünç mektuplar yazılır ancak.

bir yaş günü için laz havası

•

turgut uyar

adın nedir Lâle değil
benim adım Van'lı Selim
şurdan burdan gelirim
ne yaş bilirim ne yaş günü bilirim
saygın bir kiremit gibiyim

sıcaklığın yayılmışsa dünyaya
bak işte bundan payımı alırım

nisana ne kaldı şurda
iki üç yağmur
belki bir kar
her şey ne kadar değil mi
ne kadar

biliyor musun son pazartesi
son salı son Sarıyer son cuma
seninle olmak isterdim
ne doğru ne yalan

bizim oralara uğrasana

gümbürtüsü ürkütmesin seni
hiç belli olmaz
bir bakarsın birlikte
yüzeriz bir ormanda

çünkü dünya hep girişmek galiba
sonsuz duman sonsuz ölüm sonsuz aşk
deniz gibi bir hikâye herkes

ömür biter yol bitmez

paris'te

•

demir özlü

Otelci, öğleden önce kıravat takmamış da olsa, öğleden sonra, özellikle akşamüzerine doğru mutlaka kıravatını takmış oluyordu. Gömleğinin sivri uçlu yakaları, hafif kolalıydı hep; kıravatını oraya özenle yerleştiriyordu. Ütülü pantolonu askılıydı. Bazen, otelin kapısını çekip dışarıya, mahalleye çıkarken ya da küçük danışma masasının yanındaki kapıdan girilen yemek odasında akşam yemeğine otururken de ceketini giyiyordu.

Gömlekleri tertemizdi. Sık sık değiştiriyordu onları. Saçlarını düz, arkaya tarıyordu. Uzun, sivri burnu kıpkırmızıydı. Akşamüzerine doğru ceketini de giyiyor, mahallede bir iki kısa gezintiden sonra, yemek odasındaki televizyonu açıyor, öğleden sonra başladığını sandığım içki içmeyi hızlandırıyordu.

Karısı tombul, iri, kara gözlüydü, düz kesilmiş kâkülleri alnına düşüyordu. Otelin asıl işini yüklenmiş, yövmiyeci kadını —belki ispanyol asıllıydı— saymazsanız, işleri o çeviriyor gibiydi. Mösyö, daha çok para ödenirken alıyor, telefonla istenilen yeri bulmakta güçlük çektiğinde «bu benim işim değil» diyordu. O zaman tombul, otelci kadın uğraşıyordu, zemin katta, girişin yanına yerleştirilmiş eski telefon santralıyla.

Zemin kat, koyu kırmızı, düz bir halıyla kaplıydı. Giriş yeri camlıydı. Santralın öte yanında, tül perdeyle kaplı, uzun, kavisli bir pencere vardı. Duvarlar yollu, duvar-kâğıtlarıyla kaplıydı.

İlk geldiğimiz akşam, küçük bir barı andıran, danışmanın önüne dikilip bir oda istediğimizde.

«Hay hay, memnuniyetle» diye karşılamıştı bizi Mösyö.

Karısı da yanında ayaktaydı. Adam, bize çok iyi bir oda vermek istiyordu: oda genişceydi, sokağa bakıyordu. Karısı iki gün, yukarıda, daha dar bir odada kalmamızı istedi. Sonunda, kadının dediği oldu: iki-üç gün yukarıda, oldukça dar, kapısı içeriye doğru değil de, dışarıya, koridora doğru açılan bir odada kaldık. Pencere, arka yana bakıyordu: bir iki Paris çatısını, ama en çok da, yüksek, Montparnasse Kulesi'ni görüyordu.

Aşağıda, ıslak bir avlu vardı. İçerlek bir yapının yarı bahçesi, yarı avlusu. Orada, tahta, üzerinde maden kakmalar takılı, yepyeni bir *yontu* duruyordu. Eski yapılar arasında yenilikci birşey, avlunun ortasına yerleşmişti.

Yıllar sonrasının Paris'i... İlk akşam, karım otelde saçlarını yıkarken, Montparnasse Bulvarı'na çıktım. *Select* kahvesinde bir kadeh içki içmek üzere, terasa, içeriye açılan kapının dibindeki küçük masaya oturdum.

Eskiden, terasın üzerini kaplayan tente daha yüksekteydi. Masalarla, sandalyeler daha genişceydiler. Şimdi... daha gösterişli bir teras. Yerler halıyla döşeli. Sandalyelerin beyaz hasırı parıldıyor sanki. Dışarıda, daha renkli bir bulvar var. Büyük reklâm afişleri gözalıyor. Durmaksızın otomobiller akıyor bulvardan. Kahvenin terası değişmiş. Sonradan öğrendim, ressamlar dayatmışlar patrona değişmemesi için. O da iç-bölümü olduğu gibi saklamış. Sağımda gürültücü, şımarık bir takım oturuyor. Önde de, camın önüne düşen masada, ince bir kadın var... Jane Fonda'nın biraz daha sıskası. Bakıp bana gülümsüyor. «Kahveye yeni bir kuş düştü» diyordur içinden diye düşündüm. *Meslekten* bir kadın değil, bitirimin, hovardanın biri.

Gece bastırmıştı ışıklı bulvarı. Garsondan yabancı para değiştirmesini istedim. İçeriye gitti, geldi. İyice eksiğine bozmak istedi parayı.

«Eski bir müşteriyim» dedim. «Siz daha burada yoktunuz.»

«Öyle mi bayım?»

«Oniki yıl önceki müşteriyim. Garson Paul hayatta olsaydı da söyleseydi.»

«Öldüğünü ben de duydum» dedi.

«Raymond da yok.»

«Onu hiç tanımadım.»

«İstemem. Değiştirmeyin paramı.»

«Yo yanlış anlamayın. Ben size borç da verebilirim.»

O gece kimbilir nerede yemek yedik. Belki de oteldeki, arka avluya bakan küçük odamızda.

Paris zenginlere özgü bir yer olmuştu. Eski kart-postalların siyah-beyaz, gri Paris'i değildi. Renkli, renkli olmak isteyen bir Paris'ti. *Dôme* kahvesinde, garsonlar yarım, kesik ceketler giyiyorlardı; beyaz, kolalı bir önlük takıyorlardı. Para cüzdanlarını açıp, hesabın üzerini ödüyorlardı. Montparnasse dört-yol-ağzı sabahları sakindi. Kıştı. Az otomobil geçiyordu. Kaldırımlarda beyaz kuşlar vardı dolaşan. Hızla bir otomobil geçerse havalanıyorlardı. En güzel kadınlar sabahları görünüyorlardı bulvarda. Bunlar henüz gecenin sarhoşluğuna bulaşmamış kadınlardı. Kadınların o durmadan kazandıkları saflığın izleri vardı üzerlerinde. Bütün bütüne saftılar. Yepyeni, güzel, birikimli... İşte ilk adımlarını atacak gibiydiler yaşama. Kıştı. Gene de Lambre Sokağı'nın ağzında bekleyen birkaç orospu oluyordu. Basbayağı ağırbaşlı kadınlardı.

Üçüncü kattaki sokağa bakan odaya taşındığımızda da, karşıda, aynı türden bir yontu gördüm. Eski yapıların arasında, biraz içerlek yapılmış, zevksiz bir yapının önünde kalmış, toprak bir bahçeye konmuştu. Temelinde odundan, üzerine, eritilmiş, dökülmüş, yer yer sarı sarı, yer yer karartılmış madenden biçimler kakılmış bir yontuydu. Odamız daha büyüktü. Eski yapıların sıralandığı Montparnasse Sokağı'na bakıyordu. Çatılar daha çok, daha çok güzeldi. Üzerlerinde de Paris'in gökleri görünüyordu.

Sabahları otelden çıkarken otelci kadına rastlıyordum. Saçlarını taramış, yüzünü de aşırı biçimde boyamış oluyordu. Saçlarını başının arkasında topluyor, bir kâkül de düşürüyordu alnına,Belinden büzmeli bir elbise giymiş oluyordu. Bazen de süslü bir önlük takıyordu, önüne. Selâmlaşıyorduk. Kapının kolunu çekip, kaldırıma çıkıyordum. Aralık ayıydı. Bazı günler yağmur yağıyordu. Bazen, yağmurdan sonra güneş açıyordu. Bazen de hava kapalı oluyordu bütün gün.

Sokağın bulvarla birleştiği yerde de yeni kahveler açılmıştı. Kilisenin tam karşısına düşen köşedeyse, daha yeni yapılıyordu kahve, içi düzenleniyordu. Sonra da açılışı yapılacaktı. *Falstaff*, otelin sokağındaydı. Buzlu camların aralarına yerleştirilmiş düz camlardan içine bakıyordum. İçeriye girmek içimden gelmiyordu. Eski patron oradaydı. Bir sabah ona, kulübünün önünde, kaldırımda, sigara içerken rastladım. Daha bir güzel görünüyordu *Falstaff*'ın içi. Kapının

yanına fiyat listesi asılmıştı. Eski fiyatlar değildi, pahalıca bir yer olmuştu.

Karşıda duran *Montparnasse Kilisesi*'ne bakardım. Yağmur altında, ya da güneş vururken. Biraz ötedeki kitapçının kaldırımlar üzerindeki raflarına bakardım. Ya da öte yana, Edgar Quinet'ye doğru yürürdüm. Orada, küçük alanı çevreleyen kahvelerde birşeyler içerdim. Daha öteye... daha eski görünen, daha alçak olan yapıların bulunduğu sokaklara giderdim... Gerçekten yapacağım birşey yoktu. Birşey yoktu yapacağım. Orada, yapılara, sokaklara, küçük sokaklara bakıyordum. Ya da ordan kıvrılıp Odessa Sokağı'nı yürüyordum. Paris'in gökleri, eskisi gibi yabansı bulduğum gökler değildi. Ama birşeyler değişmişti. Benim için geçip gitmiş birşey vardı.

Montparnasse Kilisesi'ne güneş vururken, yapıyı çevreleyen küçük bahçesine bakardım kilisenin. Yapının içine girip çıkan birkaç kişi olurdu daima. Orada Lena'yla bankta otururken görürdüm kendimi. Sonradan İskandinav ülkelerinde de dolaştım. «Ne doyumsuz birisisin» diye suçlardım sonra kendi kendimi. «İşte birçok şey oldu. Birçok şey yaşamana girdi işte. Gözünün önünde birçok şey geçti. Daha birçok şey... birçok şey dokunup geçti sana işte. Yaşama bu, yaşama bu işte. Sonra yeniden görmeye geldin, iyice gençken yaşadığın yerleri. Hepsi bu. Hepsi bu işte. Başka birşey değil. Kapitalist toplum açmış gözeneklerini içinin... doyuramıyorsun açılmış damarlarını, gövdenle içinin.»

Bazen, sabahları erkence çıkarak, Seine nehrine doğru, bilmediğim ara sokaklara saparak yürüyüp duruyordum. Ayak bastığım kaldırımlar, daha otelin bulunduğu Montparnasse Sokağı'ndan başlayarak yıkanmış olurdu. Herşeye rğmen, eğlenmek isteyen, teninin diri *heves*lerinin ardında koşan kadınlarla erkeklerin geceki günahlarıydı sanki yıkanmak istenen. Ama ne gizemli, ne de gizemli kadınlardı, geceleri pelerinlerini giyerek sokağımızdaki *crêperie*'lere gelen kadınlar. Her yüzyılda aynıydılar, çekicilikleri açısından. Yoksa düşünceleri, düşünceleri vardı. Toplumsal harekete de katılanlardı.

Aşağıda, güneşin gözü aldığı, dar sokaklar vardı. Bazen de gölgeli ama yapıları beyazımsı, pırıl pırıl, küçük bir alana varılıyordu. Büyüleyici yapılar... sokaklar daralıyor, sonunda, umulmadık bir yerden Seine nehrinin kıyısına varılıyordu. Kış mevsiminin bulanık Seine'i. Ölü Seine. Eski, gizemli su.

Arago Bulvarı'nın, Italie Alanını, Gobleins'e yakın yanında bazı

dostlarımız vardı. İç avludan girilen, büyük bir yapının, *muhafazalı*, tahta döşeli üst katında oturuyorlar, resim yapıyorlardı. Resimlerinde ağaçlar, evler, kısık renklerle, duygulu, içdengeyi arayan tedirgin biçimler vardı. Bazı akşamlar orada oturup, içten içe devinen büyük kenti, kafamızın içinde bir sıraya koymaya çalışıyorduk.

Alésia'da da dostlar vardı. Biri, sonsuz duyarlı renklerle, iyice sade doğa resimleri yapıyor; öteki, koyu renkli, ağır, karamsar bir dünya çiziyordu. Büyük bir kapıyla girilen, bir atölyeler topluluğuydu orası. Rouet Sokağı denilen, küçük bir aralıkla giriliyordu. Rouet Sokağı'nın başında, küçük bir han biçiminde, süslü bir lokanta vardı.

Bulvarlarda, sinemalarda, yeni, büyük mağazaların önünde dolaştıktan sonra oteldeki odanıza gelip, geniş, yumuşak yatağın üzerinde, kırbaçlanmış gibi yorgun yatıp dinlenmek istiyordunuz. İki kanadı da eskimiş tahtadan pencere camları, şaşılası ölçüde soğuğu geçirmiyordu. İnce perdeleri dışında, karşıdaki, kurşun rengi, eski yapılar görünüyordu. Hafif yağmur çiseliyor, ya da ansızın yakıcı kırmızı ışığıyla güneş açıveriyordu. Orda da, duvarın kırmızı çiçekli duvar kâğıtlarına bakarken, dışarıda, Montparnasse Kilisesi'nin yağmurdan sonra berrak havanın içinde ışıldadığını biliyordunuz.

«Benim elim Sovyet'lerin elidir» diyordu Yevtuşenko, eskiden Paris'e geldiğinde. Ardından oldukça uzun yıllar geçmişti: bir şairi olgunluk çağına götürecek uzun yıllar. Ama büyük yeni yapıların arasında kalmış küçük sokaklarda, ufacık kahvesi olan küçük yaşlı kahveci, onun tezgâhında öğlen vakti, beyaz şarabını, kadehine koyup içen Parisli işçi, eskisi gibi —belki daha da çok— ezilerek kendi küçük hayatını yaşıyordu. Paramount Sineması'nın yan kapısı önünde müşteri bekleyen, yüksek topuklu, atkılı ayakkabı giymiş, giysileri uzaktan Daisy modasını ansıtan küçük orospular da öyle. Gazetelerle, reklâm ışıkları o kadar çok yalan yayıyorlardı ki, gün, büyük gürültülerle geceye devrilene değin, herşey göz açıp kapıyormuşcasına hızla geçiyor; gecenin küçük alkolü de, duyguları uyuşturup tatlılaştırıyor, gövdeler, küçük, alçaltılmış, yalnız, kımıltısız gecenin içinde sessizce yol alıyorlardı artık.

Ardından, Montmartre'ın arka yanlarına düşen, inişli-yokuşlu, merdivenli, ağaçlıklı, sakin sokakları dolaştım. Küçük bir kahvede, tezgâhın başında beyaz şarap içtim. Karşıda yüksek set üzerinde ağaçlar, sokak lâmbaları, düzenli döşenmiş kaldırımlar vardı. Sonsuzca birbirini kesen ara sokaklardan Clignancourt Kapısı'na çıktım.

Bazen de yalnız dolaşmayı bırakıyor. Saint-Germain'den Ay-pi adlı genç bir kız arkadaşımızı alıyor, mahallenin dar sokaklarını dolaşıyor, Shekespeare and Co. kitabevine gidiyorduk. Patron hâlâ hayattaydı ve bir misafir odasını andıran geniş kitabevi Hemingway, Stein, Scott Fietgerald kuşağının yazarlarının fotoğraflarıyla doluydu.

Otelci kadın, haftalık hesap puslasını danışmada, oda sayısının bulunduğu küçük aralığa koyuyordu. Hesabı hemen ödüyordum, ne bir kuruş eksik oluyordu, ne de bir kuruş fazla. Bazı günleri birbirine karıştıracağını, bir gün fazla ya da eksik yazacağını düşünüyordum. Yapmıyordu böyle bir yanlışlık.

Gece yaklaşırken Mösyö, iyi giyinmiş, hafif kolalı yakasına ince, uzun kıravatını takmış, saçlarını düz, arkaya taramış, iyice içmiş oluyordu. Otele daha da geç saatlerde dönsek, daha da keyifli oluyor, karımla almanca neşe içinde birşeyler konuşuyordu. Alsace'lıydı. Çoktandır Paris'deydi. Gündüzleri mahalleden pek uzaklaşmıyordu. Akşamlarıysa içiyor, televizyon seyrediyor, karısıyla tartışıyordu. Otele arasıra gelen, karısının arkadaşlarına takılıyordu. Güzel, olgun kadınlardı bunlar. Karısı da gündüzleri, otele tek tük gelen orospuları hoşgörüyle karşılıyordu. Akşamüzeri, artık gece yaklaşırken, uzun bir yolculuğa çıkar gibi, elli, altmış metre uzaktaki, Bulvar üzerinde bir kahveye birkaç defa uzanıyor, —bu yolculuk için iyi giyiniyor— orada tanıdıklarıyla bir iki bardak birşeyler içiyordu. Sonra, danışmanın ardındaki, televizyonlu küçük odaya giriyor, oradaki hazır içkisine devam ediyordu.

Karım sonsuz bir sevinçle anlattı. Gülüyordu.

«Çok büyük bir adamla tanıştım» dedi.

«Nerede?»

«Bizim patronun kahvesinde.»

Ay-pi, o, başka bir arkadaşları, patronun hergün devam ettiği kahvenin o olduğunu bilmeksizin köşeye yakın kahveye gitmişler. Barda içkisini yudumlayan patron onları, kıyıda masada otururken görünce alabildiğine sevinmiş, masalarına birer kadeh içki yollamış, sonra kahveden çıkarken aklına gelmiş, dönmüş, sakallı bir adamı bardan alıp getirmiş yanlarına.

«İşte yakın dostum Zorco bu» demiş. «Herhalde tanıyorsunuz?»

Bizimkiler tanımadıkları halde, «tanıyoruz tabiî» demişler.

«İşte Zorco. Büyük yontucu. Herkes tanır onu. Benim dostumdur. Bu akşam sergisi açılıyor.»

Gerçekten, akşama doğru, otelin girişinde büyük bir hazırlık vardı. Büyük bir çiçek buketi, hazırlanmış, ayrıca, uzun bir bandrolün üzerine «Yaşasın Zorco! Yaşasın Madame Putan Galerisi!» yazılmıştı. Patron, her zaman olduğundan daha süslüydü. Karısı da iyice gözalıcı giyinmişti. Yanakları hergünkünden daha kırmızıydı.

«Açılış bu gece.»

Patron:

«Bizim özel çağrımız var» diyor, yaldızlı bir kâğıt gösteriyordu.

Şakadan:

«Biz de gelebilir miyiz?» dedik.

«Yalnız çağrılılar gelebilir.»

Eski, arka yana bakan odamızdan, yapıların arkasına düşen avluda görünen Zorco'nun yontusuydu. Öndeki genişçe odamızdan, sokaktaki, o kötü yapının önünde görünen de.

Ertesi gün sokağımızda dolaşırken, hemen her dükkânın camlarının gerisinde Zorco'nun bir yontusunu gördüm: lokantanın camı önünde, temizleyicinin vitrininde, yolculuk bürosunda... Ağaç, çıplak kökler, üzerlerine madenden biçimler kakılmıştı. «Mahallemde Sergi» yazılıydı etiketlerin üzerinde. Altta Zorco'nun imzası görünüyordu.

O gecenin sabahı otelci karı koca, çok daha geç uyandılar.

O sıralarda, en iyi yer Muftard Sokağı'ydı gene de. Dardı, ışıklıydı, ucuz tezgâhlar vardı, kaynaşan, şarkı söyleyen bir halk vardı. Tezgâhta, sokağın ihtiyar yerlileriyle birlikte ucuz şarap içebiliyordunuz. Komünisttiler. Alan vardı. Güneşliydi. Eski bir yapının yüzü onarılıyordu. Çok sonralarıydı. Çok şaşırtıcı, çok uzak, yaşanması önceden tasarlanmamış 1974 yılının son günleriydi.

dilsiz ve kör eleştiri

•

roland barthes'tan çeviren: bertan onaran

Yazın ya da tiyatro eleştirmenleri, çoğu kez, çok garip iki kanıtlama kullanırlar. Bunlardan birincisi, eleştirilen şeyi sözle anlatılmaz, dolayısıyla da eleştiriyi gereksiz gösterivermektir. Sık sık rastladığımız ikinci akılyürütmeyse, felsefeye ilişkindir diye ün yapmış herhangi bir yapıtı anlayamayacak kadar kafasız, kalınkafalı olduğunu ele güne açıklamaktır: Henri Lefebvre'in Kierkegaard üstüne bir oyunu en iyi eleştirmenlerimizde (bunu derken yalnız açıktan açığa kalınkafalılık taslayanları anlatmak istemiyorum) düzmece bir salaklık kaçışmasına yol açtı (bu kaçışmanın ereği, katkısız ünün gülünçlüğünden yararlanarak, Lefebvre'in değerini sıfıra indirmekti).

Peki neden acaba eleştiri böyle zaman zaman güçsüzlüğünü ya da anlama yetersizliğini ortaya atmaktadır? Alçakgönüllülükten değil herhalde: varoluşçuluktan hiç bir şey anlamadığını söylemekten daha kolay şey olamaz çünkü, ya da, ezile büzüle, Olağanüstü Felsefesine hiç bir zaman akıl erdiremiyeceğini itiraf eden adamdan daha gülünç, dolayısıyla daha kendinden emin biri; hele hele, şiirin açıklanmazlığını öne sürenden daha asker kafalısı düşünülemez.

Bütün bu sözler, aslında, insanın kendi beyninin değil, yazarın açıklığını tehlikeye düşürecek bir anlama yetersizliğini itiraf edecek kadar kendinden emin bir anlama yeteneğimizin bulunduğunu gösterir: okurları avaz avaz bağırtabilmek, böylece ardına takıp güçsüzlükten sonra anlak konusunda da suçortaklığına sürükleyebilmek için bönlük taslamaktır bu. Verdurin salonlarında pek bilinen bir işlemdir bu: «Haa, azizim, anlayışlı olma zanaatından hiç anlamam işte ben; ayrıca, siz de pek anlamazsınız; öyleyse, siz de en az benim kadar anlayışlısınız demektir».

Bu mevsimlik ekinsizlik uğraşlarının gerçek yüzü, düşün'ü (fikri), «sağduyu» ya da «duygu» tarafından denetlenmediği zaman son derece zararlı sayan şu eski, karanlıkçı söylence masalıdır: Bilgi, Kötülük'ün ta kendisidir, ikisi de aynı ağaçta biter: düşünsel eğitim ve üretime (culture'e) ancak, zaman zaman ereklerinin boşluğunu, gücünün sınırlarını itiraf ederse göz yumulabilir (bu konuda, Bay Grahan Green'in ruhbilimcilerle ruhhekimleri hakkındaki düşüncelerine bir göz atın); en kusursuz ekin, uzdilli, usul bir içini dökme, ruhun gelip geçici bir sulu gözlülüğünü dile getirme sanatı olmalıdır. Oysa bu coşumlu gönül-kafa eşliğinin ancak kökeni belli belirsiz kesin bilgi evrenine, sonunda hep güçlü yönetimlere desteklik eden afyonlu felsefelere dayanır; söz konusu yönetimlerde, azıcık coşkuyla ve söze dökülemeyen şeylerle uğraşmaya göndererek, aydınlardan kurtulunur. Gerçekte, düşünsel eğitim ve üretim konusundaki her sakınım, yıldırıcı (terörist) tutumu dile getirir. Hem eleştirmenlik yapmak, hem de varoluşçuluk ya da Marx'çılıktan (garip bir olguyla, hep bu iki felsefeden bir şey anlamadıklarını söyler insanlar) hiç anlamadığını öne sürmek, kendi körlük ya da dilsizliğini evrensel algılama kuralı haline getirmek, yeryüzünden varoluşçulukla Marx'çılığı kovmaktır: «Ben bir şey anlamadığıma göre, siz budalasınız».

Peki ama, herhangi bir sanat yapıtının felsefî temellerini böylesine horgörüyor ya da onlardan böylesine ürküyorsak, kendimize bunları anlamama ve sözünü etmeme hakkını böylesine kesinlikle verebiliyorsak, neden eleştirmenliğe kalkıyoruz acaba? Anlamak, açıklamaktır sizin işiniz, uğraşınız. Felsefeyi sağduyu adına yargılayabilirsiniz elbet; ama terslik, «sağduyu» ile «duygu»nun felsefeden hiç çakmamalarına karşılık, felsefenin onları çok iyi anlamasındadır. Siz felsefecileri açıklayamazsınız, onlar sizi açıklar. Siz Lefebvre'in Marx'çı oyununu anlamak istemezsiniz, ama şuna emin olun, Lefebvre sizin bu anlayışsızlığını çok iyi anlar, hele hele (ben sizlerin eğitimsiz değil, gerici olduğunuza inanırım) anlama yetersizliğiniz konusunda yaptığınız insanın içini bayıltacak kadar «zararsız» itirafı.

ne iş olsa yaparım

•

metin eloğlu

Muzaffer Buyrukçu'ya

Hiç uyumadan, sabahın körüne uyanırım;
Kapısı nerde bu doğa-toplum-kişi civeleğinin;
İkiyüzelli gıramı kaç para?
Sırtladım mıydı hödük küfeyi,
Hozat kadar, eşim Hatçe'yi de bilirim;
İstanbul'u mu? Kanıma azıcık ekmek doğra...

Dürtsene şunu!

Dedekorkut da öldü, ağamdır, şudur-budur;
Babamın adı Zaval'lı Ömer;
Ekmek yemekse... eski huyumdur;
Ama siz isterseniz yaşatın, istersen öldür.

Dürtsene şunu!

Ketengömlek diye bir semt var mı buralarda?
Erik pestilinin önü çok kalabalık..
Balık mı?
Hangisi balık?

Dürtsene şunu!

Eh, erken geldikti, erken gidiyoruz;
SUNU.

1976'nın gündökümü

•

tomris uyar

13 Şubat

Bugün anladım: düpedüz baharın gelmesinden korkuyorum. Eskiden, kış sonlarında, güneşli, kokuların kolayca eriştiği günlerde bir yeşillik yürürdü damarlarıma, âşık falan olmak gelirdi içimden. Bu yıl bahar, sanki kaldıramayacağım bir yük. Sanıyorum bu duygu, büyük ölçüde, hastalıklı, onur kırıcı bir toplum düzeninde yaşamama bağlı. Ama var ya, ona bak sen!

Mustafa Öneş'le evlerimize eşit uzaklıkta bir yerde buluşup ilk elemeyi geçen Milliyet romanları üstünde tartışmaya karar vermiştik. Beşiktaş, Barbaros Kafeterya dedi, ben de peki dedim. Demez olsaymışım. Alt kat, bilârdo-langırt salonu. Üst katta iki oda var; iki hangar da denilebilir. Birinde emekliler, ölmek üzere olanlar, eski ayyaşlar oturuyorlar; çoğu ayaklarını altlarına alıp iskemlelere tünemişler. Boş gözlerle bakıyorlar. O odaya adım atmakla dünyanın en uygunsuz işini yapmışım gibi süzdüler. Çıktım, öbürüne girdim. Orada gençler var. Ama ne genç! Masalara yeşil çuha örtüler serili. İskambil, kumar gırla gidiyor. Tavla zarından başka ses duyulmuyor nerdeyse. Korkunç bir uğultu. Şu tavla, evde oynandı mı iyidir güzeldir de kahvelerde bir erkeklik gösterisine dönüşür çoğunluk. Saldırganlık artar gittikçe, ürkütücü olmaya başlar; şeş-cihar, hep-yek gibi gizemli sözcüklerin de yardımıyla bir çeşit cinsel boşalım gerçekleşiverir

Anamın partal kürkü üstümde. Hepsine çok yabancıyım. Blucinli kızlar girip çıkıyor ama benim çevremdeki üç masa falan boş. Kürkün sağladığı saygı halesi. Giymeseydim, üstüste beş çay içecek kadar şaşkınlaşmazdım. «Mustafa, öldürebilirim seni», diyorum içimden. Neden Beşiktaş iskelesinin üstü demedik sanki? Bir de gecikti. Garsonlarla kasaya bakan «işletmeci» *eski baba*'lar besbelli. Yoksa bu kargaşanın altından kalkamazlardı. Küfürler arttı mı, patron gidip uyarıyor oğlanları. Tıs çıkmıyor o zaman. Benim nereye oturacağımı o gösterdi zaten, sonra bir delikanlıya öğledenberi çay içtiğini artık bir sandöviç yemesi gerektiğini hatırlattı. Bir sürü oğlu olan sert, sevecen bir baba tavrıyla. Üç-beş kelime konuştuk ama fazla değil, çünkü biliyorum, benimle konuşması yakışık almayacak. Ustaca sezdirdi.

Neyse Mustafa geldi de bitti çeki. Hele romanları konuşmaya başlayınca, hangilerini sevdiğimiz konusunda birleşince.

21 Şubat

Yığınla hikâyemi elimden almış, bir o kadarına da esin kaynaklığı etmiş bir çeviriyi gözden geçiriyorum, yayına hazırlıyorum sonunda. Virginia Woolf'un «Mrs. Dalloway»i bu roman. Oniki yıl önce çevirmiştim; dolaşmadığı yayınevi kalmadı. Kimi sayfaları yitti gitti, yeniden çevirdim. Bu arada türkçede de değişmeler, gelişmeler oldu tabii, o zamanlar karşılıklarını uydurmak zorunda kaldığım kimi sözcüklerle kavramlar dilimiz içindeki yerlerine kendiliklerinden oturuverdiler. Yani aslında yeniden çevirme'den daha güç bir şey oluyor bu gözden geçirme. İyi ki kitaba tutkunum, yoksa katlanamazdım.

Virginia Woolf, şöyle diyor romanın bir yerinde: «En güzel şarkılar nasıl sözsüz olanlarsa, en iyi dostlar da adsız olanlardır.»

Thomas Hardy'nin «Küçük, bildik bir şarkı olsun yeter...» şiirini anımsadım ister istemez:

«En yeni ezgiler değil özlediğim
Usta kemanlarla
Gümgüm atmıyor yüreğim
Yeni şarkının getireceği coşkuya
Ben en yuvacılını özlüyorum
Yürek burkuntularının yalnızca.»

Karabasanlarla dolu, zorlu romanlar yazan Thomas Hardy'nin

şarkı anlayışı ilginç değil mi? «Ulysses» yazarı James Joyce'un «Oda Müziği» adlı şiir kitabı, sonra Blaise Cendrars'ın balad özü taşıyan şiirleri akla geliyor. Keats, Heine, Eluard, Lorca, Neruda, Nâzım sık sık bestelenebilir şiirler yazmışlar. *Güfte* değil ama, düpedüz şiir. Bu oldu, en azından, romanda ve şiirde öncü atılımlarla bildiri iletme kaygısının sanatçıyı doyuramadığının bir belirtisi sayılabilir. Yazın'ın hammaddesini, yani yaşadıkları toprağın atardamarını şarkılarda buluyor sanatçılar.

Şarkıların yalnızca toplumun duyarlanma kaynaklarını değil iklimini de yansıtan bir özellikleri var. İspanyolların «flamenko»su bozkırı, beyazı ve kıskançlığı birarada anlatıyor; «yalel»de acıyı, kuraklığı ve tutturmayı görüyoruz, «fransız valsleri»nde kaldırımların kokusunu alıyoruz, portekiz «fado»larında çaresizliğin ve ilencin. Denize gidip de dönmeyen balıkçıların kara yazgılarını anlatıyor fado'lar.

Şimdi uluslararası şarkı piyasasında tutulan örneklere bir göz atalım, sözlerin günlük duyguları nasıl ustaca yansıttığını görelim:

«Güneşin sımsıcak parladığı, havanın giysilerine uygun düşeceği» bir yere doğru yolculuğa çıkan Geceyarısı Kovboyu'nun şarkısı şöyle başlıyor: *«Herkes benden sözediyor/Ama neler diyorlar duymuyorum/Seslerinin yankısı geliyor kulağıma.»*

«Sonsuz Ölüm» filminin unutulmaz şarkısından bir bölüm: *«Yağmur damlaları boyuna düşüyor başıma/Ama bu gözlerim birazdan kızarır demek değil/ Ağlamak bana göre değil/Bilirim yakınarak dindiremeyeceğimi yağmuru/Özgürüm çünkü/Benim için kaygılanma, olur mu?»*

Öyküden yola çıkan bir başka şarkı da «Güneşte Mevsimler». Savaşa giden bir genci anlatıyor. (Fransızcasını Brel söylüyor).

«Hoşça kal sevgili eski dostum/Dokuz-on yaşındanberi tanırız birbirimizi/Ağaçları birlikte tırmandık ve tepeleri/Aşkı birlikte söktük ve ABC'yi/Dizlerimizi bereledik ve yüreklerimizi/...Hoşça kal dostum, ölmek güç gerçekten/Bütün kuşlar göklerde öterken/Ve bahar sarmışken havayı/Beni düşün de yanında olayım bari.»

Uzaydan «yıldızlar daha parlak, dünyaysa bambaşka görünüyor»muş; pilot bunları anlatırken buğulu, içli bir ezgi dönerek yükseliyor. «Karıma söyleyin, onu seviyorum,» diyor. Derken bir kopukluk, sözlerde de ezgide de. «Beni duyuyor musun?» diyor bir ses.

Birkaç kere yineliyor «Beni duyuyor musun?» Kopukluk sürüyor. «Bir şey ters gitti,» diye bağlıyor neden sonra dünyadaki ses. «Bir şey ters gitti.»

Sesleri unutulmayan şarkıcıları (Sinatra, Piaf, Amalia Roderiguez, Ümmü Gülsüm, Aznavour, Brel, Baez, Celentano, Mathieu, Dylan, Cat Stevens, Minelli) düşünürsek kendilerine özgü söyleyiş tavırının yanısıra, şarkı sözlerine gösterdikleri özeni hesaba katmak zorunda kalacağız. Kendi yaşamalarına sıkıca bağlıdır şarkılarının sözleri, piyasada geçerli herhangi bir şarkıyı söylemeye karar verirlerse de yaşamalarıyla zenginleştirirler sözleri, hak ederler.

Müziksiz bir yazın düşünülemeyeceği gibi yazınsız bir müzikten de söz edilemez. Oysa, günümüzde Türkiye'de «yazınsız bir müzik» sürüp gidiyor. El müziği ve o müziğe alelacele çırpıştırılmış sözler. «Gelen hay vay/gidene vay vay», «Hür doğdum hür yaşarım / Sana ne kime ne» Halkın bu *düzenlemelere* «aranj makamı» demesi boşuna değil. Halkımızın duyarlığına kıyasla gerçekten çok «hafif» bir türk müziği.

Bu arada bancoyla Hacı Arif bey çalarak, türküleri «fazlaca» seslendirerek devrimci müzik yapanlar da var. Zaten her gün yeni bir atılımla karşılaşıyoruz. Her taşın altından bir «aşık» çıkıyor.

Evet, «Hayâl-i yâre değme girye dursun» inceliği çok gerilerde kaldı, öylece dinlenip sevileceği bir yerde. Ama bütün alevî türkülerini, nerdeyse halkın diline bir zaman doladığı her türküyü de zorla canlandırmaya çalışmak devrimcilikse, ona bir diyeceğim yok. Halk nasılsa kendi serüvenini *anlatan* bir müzik dinliyor. Şimdilik oldukça ağlamaklı, beyin yıkayıcı, ilkel, tekdüze bir müzik bu, yalnız sözleri bazı ipuçları ele veriyor. Minibüs şarkılarında aranjmanlara göre çok daha özenli, sağlam bir söz sıralaması görüyoruz, klâsik bir hece vezni ve uyak beğenisi göze çarpıyor. Şöyle de diyebiliriz: hececiler zamanında durmuş bir şiir anlayışı. Unutmayalım, Teodorakis, deniz ve mastika kokan kumsal şarkılarından, sirtakilerden esinlenmişti devrimci müziğini yaratırken.

Oysa bizler Saadettin Kaynak'ı önemli buluruz da Orhan Gencebay'ı hiç önemsemeyiz. (On yıl sonra acaba ne ayrım kalacak aralarında?)

Üsküp'te, bizim Kapalı Çarşı'ya tıpatıp benzeyen bir çarşıda Orhan Gencebay'ın sesini duyduğumda şaşırmıştım, bunları o zaman da düşünmüştüm. Yugoslav garson, keyifle tempo tutuyordu. Yanlış anlaşılmasın, o tür müzik benimsensin demiyorum, o müzik-söz bile-

şimi değerlendirilsin istiyorum. Hiç değilse *neye* karşı olduğumuzu bilelim. Minibüs şarkıları bizim insanlarımızın, şimdilik çoğu bilinçsiz insanlarımızın hikâyesini (yaşadığı ya da yaşamak istediği hikâyeyi) ele alıyor. Aşkı her zaman trajik bir olgu olarak gören, ölümü ayrılığa yeğleyen, dünyadaki tek vefalı dostu saydığı arabasına, kamyonuna, sürdüğü otobüse «Sana da Benim gibi Çekdiren Mi= Var? gibi yaşlı, mor, iri sözler yazan yalnız bırakılmış insanların. Kentlerde şaşıp kalmış insanların.

Bu duyguları küçümsediğimiz sürece çoğunlukla iletişim kurulabilir mi acaba? Söylev vermek yeter mi? Müzikte de yazında da resimde de? (Çizim ustası Memet Sönmez'i saygıyla anıyorum.)

24 Şubat

Akşam, uzun bir süredir çapkınlık dönemleri yüzünden eve uğramayan Mustafa ile Van Gogh adlı kedilerim çıkageldiler. Kiziroğlu Mustafa bey, Macar ordusunda hafif süvari alayındandır. Pelerinini savurarak deliler gibi at koşturan o zarif adamlar, attan indiler mi nasıl birdenbire hantallaşırlar; Mustafa da öyle hantaldır işte.

Büyükdere'den aldığım iki kediden biri. Kış ortasında bize yamanabildiğine göre yazlıkçıların beslediği bir kedi olsa gerek. Böylelikle Ermenice bildiğini varsayabiliriz. Nörotik tutarsız bir hayvandır ama sevmeyi bilmede üstüne yoktur. Eski adamlar gibi saçları ortadan ayrılmıştır. Sarıyer'li Gülüver'le plâtonik bir aşk yaşıyorlar yıllardır. Gülüver, köfteci Emin'in beslediği kedilerden. Biraz da o yüzden olacak yalnız köfte ve istavrit yiyor, ciğere ağzını sürmüyor. Tam bir hanımefendi. Doğuştan. Siyam kedisi olmaya çalıştı uzun süre ama beceremedi çünkü boynunda bilmediğim bir renkte üstüne çamaşır suyu dökülmüş de leke kalmış izlenimini uyandıran bir leke var. Nedim Günsür'e sordum, o da böyle bir renk bilmiyor; «lûvî» dedi çıktı işin içinden. Gülüver'e özgü anlamında. Gülüver, kesik-yeşil bakar, sevildi mi karnını açar. Halk kökenlilerin çoğu gibi geçmişini anmak istemez. Yağlı kıyma sevmemesi, öbür kedilerle aynı kâğıttan yemek yememesi bunu gösteriyor.

Steak House'ta bir et yese, bu sorun çözümlenecek ama o leke yok mu? Siyam kedisi olmadığını çok kötü ele veriyor.

Çocuklar Gülüver'e Nilüfer diyorlar. Mustafa'nın adını *Müst,* diye değiştirmeyi düşündük bir ara, kapıcımız Mustafa efendi alın-

masın diye ama Mustafa efendiye Müst demeye başladık bu sefer. Vazgeçtik. Mustafa, romancı olsaydı Balzac olurdu, Gülüver de Charlotte Bronte'msi romanlar yazardı pembe defterlere.

Van Gogh mu? O başka bir sefere.

8 Mart

Baba, ortaokul müdürüymüş. Uzun boylu, iri kıyım, bıyıklı, çok esmer. Müdürden çok yaşamının büyük bölümünü Anadolu'da yol yapımı gibi işlerde geçirmiş bir mühendise, Atatürkçü bir aydına benziyor. Katılaşmış, bezgin ama bu iki özelliği de mahkeme salonunda kendisine yardımcı olamayacak, biliyor. Çok tedirgin, sinirli. En ufak bir sürtüşmede şimdiye kadar bütün biriktirdiklerini, içine attiklarını öfkeyle kusacak kadar.

Duruşma salonunun dışında pırıl pırıl bir güneş var. Küflü sıralara vuruyor. Baba, kolunda bir palto, bir kaşkol, bir de şapkayla içeri girdi. Önce onları nereye koyacağını kararlaştıramadı, kimseyi kızdırmak istemiyor. Her gün giymeye alıştığı beyaz gömleğin üstüne belki de o yüzden yeni bir boyunbağı takmış. Saçları sıkı sıkı taranmış. Neden sonra eşyalarını masanın üstüne bıraktı, arada sırada eğilip yerlerini değiştiriyor. Alta paltoyu, üstüne kaşkolu, en üste de şapkayı yerleştirince, nedense en uygun işi yaptığına karar verdi, içi rahatladı.

Duruşma başladı. Postaneden sorulan soruya cevap gelmemiş daha - o soru neyse. Tapu'dan da yanlış bilgi verilmiş. Karşı tarafın bildirdiği ada-parsel sayısı tutmuyormuş tapudakini. «Karşı taraf,» ayrıldığı eşi ya da çocuklarının annesi anlamına geliyor.

Yargıç dalgın dalgın göz gezdiriyor dosyaya. «Mükerrem mi?» dedi birden.

Baba şaşırdı. «Kim Mükerrem mi efendim?»

«Annenizin adı Mükerrem mi?»

«Münevver efendim. Bir yanlış okuma olmuş herhalde.»

«Siz Üsküdar'da ahşap bir ev diyorsunuz, annenizin evi. Peki eski eşiniz evin sizin olduğunu, kirayı sizin aldığınızı ileri sürüyor, ne dersiniz?»

«Nasıl olur? Annemin evi olduğunu kendisi biliyor efendim.» Şaşkınlıkla karısının avukatına baktı. Avukat kısa boylu, tombul,

saçları açık sarıya boyanmış bir genç kız. Konuşurken sık sık kekeliyor. Belki de ilk davası.

«Efendim tapudan bir daha sorulmasını rica etsem... Bir de şu var Hakim bey. Müvekkilem üç aydır kızıyla oğlunun okul taksitlerini ödeyememiş; zor durumda.»

«Çocukların velâyetini bana vermesini kaç kere rica ettim Hâkim bey,» dedi Baba, «biliyorsunuz.»

«Vermiyor,» dedi Hâkim, «Kötü alışkanlıklarınız varmış, öyle diyor.»

Ölü bir sessizlik çöktü. Baba önce kızardı, sonra duruldu yavaşça, başını kaldırdı. Gözleri pırıl pırıldı: «Neymiş efendim? Açıklasınlar.»

«Beyefendi şimdilik bu konuyu bırakalım,» dedi Hakim. Yine dosyaya çevirdi kayıtsız bakışlarını.

«Ama bilmek hakkım değil mi Hâkim bey? Yani değil mi? Kısa konuşacağım efendim. İki yıldır aylığım tedbir altında. İkiyüz lira kadar bir şey geçiyor elime. Annemin yanında kira ödemeyeyim diye oturuyorum. Eski eşim memurdur efendim, o da çalışıyor yani. Çocukları yabancı okullara vermesini baştan istemedim zaten, evliyken daha. Siz de babasınız belki Hâkim bey, çocuğunu sevmek başka, olanaklar başka. Anlamıyorum, yetişkin çocuklar nasıl olur da bu kadar annelerinin... Yakında toplu bir ikramiye alacağım Hâkim bey, lütfen bıraksınlar yakamı, hepsini kendilerine vereyim, beni bıraksınlar. Tek isteğim tedbiri kaldırmanız.»

«Tapuya bir daha yazdıralım da isteğimizi,» dedi Yargıç, «sanıyorum gelecek celse bitiririm artık. Yaz kızım...»

Baba artık dinlemiyordu. Kendi açtığı sorularla genişleyen bir sessizliğin ortasında öylece duruyordu.

O sessiz sorular hepimize değdikten sonra duruşma salonunu aştı, adliyenin önünde arzıhal yazanları, pabuç boyayanları geçip anacaddeye çıktı, kebapçıları, basımevlerini, kitap satıcılarını, kapkaççıları da geçti, kentin merkezinde gelişmiş tecimevlerini, akıl erdirilmez I.B.M. makinelerini, bir günde milyonlar vuranları, o milyonları bir gecede yutan gazinoları geçti. Sergilerde duran devrimci kitapları, dergileri de sıyırarak geçti. Hiç kimse umursamadı; bireysel bir soru gibi görünüyordu çünkü, zaten bin kere yaşanmıştı, o yüzden bir kere daha yaşanabilirdi.

Sonra Baba, partal giysilerini toparlayıp çıktı.

Bu olayın hikâyesi yazılır mı, diye düşündüm. Herkesin bir kere bir yerde mutlaka yaşadığı bu çaresizlik duygusu yazılmaya değer miydi günümüzde? Yazılınca, saygınlığını ve sahiciliğini yitirecek miydi? Ama Baba bir şey kavramıştı o süre içinde: bir zamanın çocukluk sevgilisine, sonra yaşamanızı paylaştığınız birine, öz çocuklarınıza duyduğunuz o anlatılmaz aşklar, büyük bir ağlamayla yıkanıp gidebilir. Geriye korkunç bir boşluk kalır belki ama yunmuş bir boşluk.

Derken nedenini - niçinini bir türlü kavrayamadığım, girip çıkmakla da bitiremediğim bizim davaya sıra geldi.

17 Mart

Akşam, boşuboşuna anımsamaya çalıştım; yok böyle bir gün benim için, yaşamamışım.

Eve gözgezdirip ipucu aradım. İki gün önce doğum günümü akıllarında tutup gelen arkadaşların getirdikleri çiçeklerden geçilmiyor. Sevdiklerime ısmarlamalar'da bulundum bu yıl. Ressamsalar resim, şairseler şiir, eleştirmenseler bir paragraflık bir eleştiri, avukatsalar «örnek bir dilekçe», yaşamayı çok seviyorlarsa bir kartpostal ya da eski kahverengi bir fotoğraf istedim. Daha da ileri gittim ama: şöyle şöyle bir resim olacak, şiirde uyak ve vezin hiç değilse «ses» kaygısı gözetilecek ve içinde şu şu sözcükler geçecek. Ev ödevi gibi bir şey. Şaşırtıcı bir sonuç aldık topluca. Doğumlar hep ağrısız ve çabuk oldu. Baştan güç gibi geldiyse de. Demek şu kahredici yıl -1975- hepimiz için varmış.

Şairler için hep ince falan denir ya, 35 yaşı «yolun yarısı» olarak görmek ne oburluk aslında! Dörtte üçte kesiş bari.

Kesişmek'ten uzlaşmak, uzlaşmak'dan ödün vermek derken günü buldum. Sabah komşu hanımlar topluca kahveye geldiler, onlara fal baktım. Elimden geldiğince komşularla görüşmekten kaçınırım, arasıra kabalığa kadar vardırırım işi, beceremeyince de kalkar fal bakarım.

«İyi aile kadınları»na fal bakmak gizemli bir iştir. Çok dikkat ister. Bir yanda sezinlediğiniz birtakım olaylar vardır, öte yanda onların sizden bekledikleri kestirimler. İlk kahve-telvesi-silsilesini sökünce, tutacağınız yol kendiliğinden belirlenir. Aslında eleştiri yazmaktan pek farklı bir yanı yoktur kahve falı bakmanın (bilimsel

eleştirileri ayrı tutuyorum). İkisinde de önce bir giriş yapıp çevreyi kollarsınız, yürüyeceğiniz yolu açarsınız. Sonra nesnel olduğunuz izlenimini vermek için iyi'ler ve kötü'ler dengesini sağlarsınız bin güçlükle (çünkü böyle bir denge aslında yoktur). Çok sıkışırsanız, «Yazar toplumsal konulara sağlıklı bir biçimde eğiliyor yalnız şu «*kahvaltı yapma* yerine *kahvaltı etme*'yi kullansa...» gibi sevimli bir soytarılığa bile başvurabilirsiniz. En sonunda durumu, herkesçe onaylanacak bir tatlılığa bağlarsınız. «Okuyun, seveceksiniz, sevmeyecek değilsiniz ya!»

Ben de fal bakmada bu yöntemi izliyorum. Önce başı-bağlı bir kadından söz ediyorum. Türkiye'de, kiraları yüksek bir semte kapağı atan türedi her burjuvanın yaşamında başı-bağlı bir kadın sorunu vardır: görümce, anne, kaynana. Ben de işte o kadının sanıldığı kadar *güçlü olmadığını* belirterek giriyorum işe.. Tepki, hiç bekletmeden geliyor: «Nereden bildin?» Demek aile-içi bir anlaşmazlık var. Sıra *haber* ve *yük*'te artık. Bunlar *maddî* de olabilir *manevî* de tabii. En sondan bir önce *buğday renkli erkek* çıkacak. Buğday rengi diye bir renk olmadığından esmer ya da sarışın olabilir sözü geçen kişi. Saçı kara, teni beyaz bile olabilir. «Bir erkek görünüyor ama şey değil, iyi niyetli, sizi korumak isteyen biri», deyince karşılık şudur genellikle: «Bak, Şahap abi'yi bildi.» Sınavın en güç yeridir bu. Düzeni bozmanız istenmez. Ben de o zaman karşımdakine anlaşılmamış, değeri bilinmemiş, içli bir kadın olduğunu, sinirlerinin bozukluğundan başka bir derdi olmadığını, bu yüzden gereksiz çıkışlarla kocasını üzdüğünü söylüyorum. Sonuç değişmiyor. Kadını akşam, temiz bir kılıkla, elinde şuh bir sigarayla kocasını balkonda beklerken görüyorum. Erkeklerden-kocalardan hiçbirisini tanımadığım halde- arada sırada içten merhabalar almamı baktığım fallara mı borçluyum acaba? *Yağmurcu*'luk etmeme mi?

Yaptığım sahtekârlık, bitmiş ilişkileri bir an canlandırabiliyor demek. Yanlış, bir an doğru'yu besleyebiliyor. Ne kötü! Saçmasapan bir eleştirinin unutulmuş yetkin bir yazarı canlandırabilmesi gibi.

23 Mart

Carrol'a yazmaya uğraşıyorum. Nicedir İngilizce yazmadım, sözcükler kayıkayıveriyor aklımdan. Carrol anlar ama. Geçen yıl tanıştık. İyi türkçe konuşan bir Amerikalı zenci diplomat, üç balerin, Sevgi Sanlı, Carrol'un kompozitör kocası, Turgut, kızları, torunları ve ben ve bizim çocuk ve damatlar keyifli bir gece geçirmiştik. Ortak

dil: tarzancaydı. Eller kollar bol bol kullanıldı. O zaman anladım ki ancak üst düzeyden konular açıldığı zaman dil ve anlaşma güçlüğü çekilmiyor.

Bir ülkenin sanatını en doğru «ortalama» sanatçıların temsil edebileceği tartışılmıştı, piramidin ortasını oluşturanların yani. Sivri uçta duranlar ancak aydınlar -arası- evrensellik kazanabilirlerdi. Aynı anda başka başka ülkelerdeki aydınlar, birbirlerinin dilini bilmeden, birbirlerinin girişiminden habersiz aynı konulara, aynı duyarlıkla eğilebiliyorlardı. Çünkü iletişim araçlarının gelişmesi, yeni yeni hastalıklar, yeni bulunan ilâçlar, kısaca dünyanın girdiği ekonomik bunalımdan, temeldeki sömürü düzeninden kaynaklanan yeni «temel endişeler» ortak duyarlanma alanlarına itiyordu sanatçıları.

Zenci diplomat, dünyanın neresinde olursa olsun, «beyaz bir toplumda kara biri olduğunu» ileri sürdü gece boyunca. Amerikadaki zenci örgütlerini yetersiz buluyor, kimseyi beğenmiyor. Müslüman zencilerle alışverişi yok. Hakkının yendiğine o kadarına belbağlamış ki nerdeyse rengi elinden alınsa hiçbir tutamağı kalmayacak. «Neden sizi siz yapan şeylerden vazgeçmişsiniz?» diye sordu. Japonlar batı uygarlığının kalıplarına sahip çıkmışlar ama yaşama biçimlerini, değer yargılarını arı tutabilmişler gibisinden sözler etti. Kimono giymenin arı değerlerle bir ilgisi olmadığını anlatmaya çalıştım. Yozlaşmanın metropolleri eninde sonunda etkileyeceği besbelli. Ekonomik düzen böyle sürüp giderken bağdaş mı kurarak kurtaracağız ortalığı, şapka mı giyerek? Her neyse, anlaşamadık. Turistik bir Türkiyè istiyor yabancılar.

Carrol da yahudi. İncecik bir kadın. Çağdaş Amerikalı yazarların çoğunu yakından tanıyor. Nazi düşmanı, beklenilebileceği gibi. Şiirleri çok ince, çok duyarlı. İyi ki hastalıklı yahudi duyarlığı değil; cesur, atak bir kadın. Çalışma odasını ses-geçirmez bir maddeyle yalıtlamış. Benim nerede çalıştığımı sordu. Bilmem, dedim, her yerde. Postacı gelir, çocuk su ister, konuklar ansızın bastırır, ben o arada çalışırım işte.

Geçen mektubunda şöyle yazmış: «Çok az olur böyle karşılaşmalar, insan bir açıklığa çıktığını görür.» Bizim yabancılardan edinebileceğimiz açıklıksa gitgide azalıyor galiba.

kuyumcular

•

yılmaz gruda

CEMAL SÜREYA

—su gelir şedit, nisyan ona kezâ—
Vinçleri, makadamları sefere alır o
Getirir kan dehlizlerinden atar damarlı mermerleri
(Mermerleri ki kahrın simgesi burda)
Alır eline murcu, çekici -yırtılan ipek sesiyle-
Yakışıklı ve büyük yanaşır
Sanırsın bir dur-durak, bir dağ yontacak
Bu it sürüyen kentin alnına
—Her vuruşta bir usturup çakıntısı—
Bütün şartları tekevvün etmişken acının
Bir muzip gülüş donar mermerde, sende buruk
—ve şiir ki Kerim'in kül olduğu âh iken—
O badar hafif şehlâ: eksiksiz gözistan
—bu yüzden biraz uzaktır baktığına—
Dersin ötededir acının simetrisi
Matematik bir eksilmeyle gelecektir elbet—
Düşer sonra da ilk mısra:
Bir kurt beklersin çığ sesleriyle sözcüklerin
Yanıldın (:kontrpiyedesin!)
Bir köpeğe kaside işliyordur ufalıyarak zeberceti
Biz ki sabrın profesyoneliyiz —bir kederin ilk sesi—
Bekleriz bir bekleme daha
Derken çıkar gelir safirler, firûzeler

İşte tam vuruyor (heyecan).. vuracak (halecan)..
Vur.. (Yok!)juva'dır düşen kadifeye
Bir yanılsama yeniden: güzel, usta, jeometrik
Azalır durur bir Nef'iyi eskiterek

Şimdi nesire durmuş: kuşkulu, tedirgin, jeolojik
(masmavi bir keder hıçkırarak biz)
Demek ki beş yazıdan biri kendi ipidir artık
Uzar bir, üç, beş düğümlenerek
«Günübirlik»dediği köşe: o iple indiği kuyudur
(Son resim: yer ile yeksân bir gözistan)

Kemirir vinçleri, murçları ardında pas
İnsan damlar adamın hohladığı yakuttan.

sevgilerde necatigil

•

sabit kemal bayıldıran

Hürriyet Yayınları yeni bir diziye başladı. Seçme Şiirler Dizisi adındaki dizinin birinci kitabı Behçet Necatigil'den seçmelere ayrılmış. Büyük bir yayınevinin bu işe el atması umut verici. Şiirseverler, şairlerin şiir serüvenini topluca veren bu tür kitapları ilgiyle karşılayacaklardır. Biz, yalnız yaşayan şairlerin değil, aramızdan ayrılmış şairlerin de bu dizide yer almasını dileyelim.

Sevgilerde, şairin kendi seçtiklerinin toplamı. Necatigil, Kareler Aklar dışında şimdiye dek yayınlanmış kitaplarından yaptığı seçmeleri, şiirlerin altlarına şiirlerin ilk yayınlandıkları yeri belirterek vermiş. En başa da hiçbir kitabına girmemiş şiirlerinden örnekler koymuş.

Necatigil'in bu ilk şiirlerinde dikkati çeken, şiirlerin ölçülü uyaklı oluşları. O yıllarda özellikle Tanpınar, Kısakürek, Dıranas, Tecer ölçülü uyaklı şiirde oldukça etkin durumdaydılar. İlk şiirlerde Necatigil üzerinde adı geçen şairlerin etkisi içten içe kendini duyuruyor. Necatigil'in basılı ilk şiiri Gece ve Yas. Şair on dokuz yaşında. Ve ilk şiir bireysel duyarlığı karamsar bir havada yansıtıyor. Kitaplarına girmeyen şiirlerin tümünde görülen bu hava, kaçış şairi Necatigil'in ilk tohumlarını da taşıyor içinde. Özellikle, 1939 tarihini taşıyan Esaret, çevreden yakınmanın yalın belirtilerini taşıyor. Şair, «Bu cüce, bu devler ülkesine» pek ısınamamıştır. Zaten bu ilk şiirlerde *akşam* sıkça vurgulanmakta.

İlk kitabından aldığı ilk şiir, Necatigil'in yaslanacağı kültür birikiminden nasıl yararlanılacağının ilk işaretini taşıyor: «Bir sır gibi verdi beni/Kuyularda kamışlar.» Dikkatsiz bir okuyucu, bu dizelerin Midas efsanesinden kaynaklandığının farkına varamaz. Çünkü

şair, efsaneyi imbiğinden geçirdikten sonra, onu şiirde bir gereç olarak kullanmaktadır. Böylece Necatigil, daha yola çıkarken sağlam bir tavır takınmış oluyor.

Kitaba yazdığı sunuş yazısında Konur Ertop, Necatigil'i «...değişen çağlar içinde değişmeyen insan özünü bulmağa çabalar.» diye niteliyor. Bunun ilk örneğini Ayrılışlar II'de görüyoruz. Şair, Yusuf'un kuyuda sıkıştırılmışlığı ile otel odasında çağdaş bir kişinin sıkıştırılmışlığı arasında koşutluk kurar. Daha sonraları şair, Abdal'da ve Panik'te dünün insanıyla çağdaş insanı yanyana koyup çok daha ustaca ve toplumsal bir konum içinde trajik çelişkiyi sergileyecektir.

Necatigil'de toplumsal açılımı, yuva kurup bir aile başkanı sorumluluğunu taşımağa başladıktan sonraki şiirlerinde iyice görüyoruz. Yalnız kendine karşı duyduğu sorumluluk artık alanını genişletmiş, evine karşı duyduğu sorumluluk geniş boyutlara yönelip evleri kapsamıştır. «Zengin evler fakirlere çok yüksekten baktılar» derken, şair, toplumdaki sınıfsal çelişkiyi vurgular.

İlk şiirlerinde hecenin ustalarının etkisinde olan Necatigil, ilk kitabı Kapalı Çarşı'da bu etkiden sıyrılırken o günlerin yaygın ve etkin şiiri I. Yeni'den kendini kurtaramaz: 1942 tarihini taşıyan Lâdes'te. 1945 tarihli Kovboy Filimleri'nde I. Yeni'nin etkisi oldukça belirgin. Şair, bu şiirleri seçmelerinin arasına katarken, okuyucunun Necatigil şiirinin hangi duraklarda konaklayarak bugüne geldiğini göstermek istemiş olsa gerek.

Çevre, Necatigil'in sonradan varacağı «yoğunlaştırılmış şiir»den ayrı nitelikte şiirleri kapsıyor. Bu şiirler, daha sonra yazacaklarının yanında uzun kalıyor. Bu şiirlerin kiminde Necatigil'in öykücüğe yaslandığını da görüyoruz.

Evler'de şair, bireyseli toplumsallaştırmağa iyice yönelmiş. Bir öykücüğe yaslanan, yalın, kendini hemen veren, küçük burjuva duyarlığını yansıtan ve bu yüzden de liseli gençlerin şiir defterinde birçok piyasa şairinin şiirleriyle yanyana duran, yaygınlığından öte hiçbir anlamı olmayan Gizli Sevda gibi bir şiirin seçmelere alınmasını yadırgadığımızı belirtelim.

Eski Toprak, seçmelere en çok şiir veren kitap; 22 tane. Necatigil şiirinin yatağını genişlettiğini görüyoruz bunlarda. Necatigil'e özgü tat artık öne çıkmıştır.

Arada'dan 18 şiir alınmış kitaba. Yaş'ı, Kilim'i yeniden okuyorsunuz, her okuyuşta yeni ufuklar açılıyor önünüze.

Dar Çağdan sonra gelen Yaz Dönemi ile artık olgunluk döneminin içine girişini görüyoruz şairin. Yaz Dönemi'nden sonra gelen ki-

taplarından yaptığı seçmelerde, Necatigil şiirinin, ovasında, sessiz ve derinden aktığını görüyoruz.

Sevgilerde, Necatigilin şiirdeki duyarlığını, ustalığını inceden inceye nasıl geliştirdiğini rahatça izliyoruz. Bu gelişim birden bire olmadığı için okuyucu şiirdeki büyük değişimin farkına varamıyor ilk anda. Ama ilk şiirlerle son şiirleri yanyana koyunca Necatigil'in nereden kalkıp nerelere vardığını kolaylıkla görüyoruz. İlk şiirler, kendilerini daha ilk okuyuşta verirken, son şiirler okuyucunun dikkatini ve düşüncesiyle kültürünü de istiyor. Bu nedenle, Necatigil'in şiir serüvenini başından izleyemeyenler, şairin son şiirlerinde soyuta yöneldiği sanısına varabilirler. Oysa Necatigil, günden güne kendi şiirinin derin sularına gömülürken, soyuta hiç yer vermez şiirlerinde. O, okuyucudan bir çaba, bir dikkat bekler. Her şiirinde, o şiirin derinliklerinin kapısını açmamız için bize bir anahtar sözcük ya da imge verir.

K. Ertop, kitabın başındaki sunuş yazısında okuyucuya bir anahtar sunmuş. Yazısına şöyle giriyor Ertop: «Behçet Necatigil'in seçme şiirlerinin başına koyduğumuz bu yazı, onun üzerine yapılmış ayrıntılı bir inceleme sayılmamalıdır. Yalnızca kimi şiirlerinin tadına varılmasında yardımcı olursa görevini yapmış demektir. Necatigil'in dünyasını oluşturan bazı ögeleri saptamağa çalıştık. Bu ögelerin Necatigil'in dünyasını anlamada, yararlı, yardımcı olacağı kanısından yola çıktık.»

Ertop'un yazısının yararı gerçekten büyük. Ama sayın eleştirmen, «ayrıntılı bir inceleme» sayılacak bir yazı hazırlasaydı çok daha yararlı bir iş yapmış olurdu. Ayrıca bu değerli yazının kullanma değeri de tartışılabilir. Yazıda kitaplar için genel yargılar veren Ertop, birçok şiir için anahtarlar da sunmuş. Sözgelimi Karşılar adlı şiiri «Tükenen bir adamın serüveni, büyük kentlerin küçük insanları törpüleye törpüleye yok edişinin şiiri.» biçiminde yorumluyor. Bu arada Ertop, seçmelere girmeyen şiirler için ipucu verirken, çoğu şiiri de görmezlikten gelmiş.

Bu tür yazılarda kullanılacak yöntem, şiirleri numaralayıp kitabın sonuna o şiirlerle ilgili varyantları düşmek. Böyle bir seçmenin -ki yayınevinin olanakları geniş bir dağıtımı sağlayabilecek durumdadır- geniş bir kitleye ulaşacağını göz önüne alıp kimi sözlerin açıklanması gerekirdi kanısındayım. Sözgelimi Kaknus şiirinin içine girebilmek için okuyucunun bu efsaneyi en azından hatırlaması gerekir. Nergis efsanesini bilmeyen okuyucunun Onlarda'yı anlayabileceği, onun zevkine varacağı kuşkuludur. Tırpan şiirinin tüm yükü

«Kırılmış- -tır/pan» dizesine dayanıyor. Bu durumda okuyucuya Pan'ın tanıtılması gerek. Yün şiiri de Divan kültürünü almamış okuyucuda hiçbir çağrışım yaratmaz. Ertop, «hasta-i gam»ın, Şeyh Galib'in ünlü «Gehi zir-i serde destî geh ayâgı koltuğunda/Düşe kalka haste-î gam der-i lûtf-ı yâre düştü» beytinden esin taşıdığını açıklamasa bile bu tamlamanın anlamını vermeliydi. Kaldı ki okuyucu mazmunları bilmiyorsa -bu da doğaldır- aynı şiirde geçen «âhû»yu yerine oturtamaz.

Gerçi denilecektir ki, bu seçmeler bir ders kitabı değildir. O zaman bu tür kitapların işlevini belirlemek gerekir: Şairin tüm kitapları bugün piyasada varken bu seçmeler niçin hazırlandı? Kitaba kırk beş lira gibi bir fiyat konmuş, okuyucu aynı tutarda para ödeyerek şairin tüm kitaplarını sağlayabilir.

Bu sözlerimiz kitabın bir boşluğu doldurmadığı anlamına gelmez. Yalnız dizide bundan böyle yayınlanacak seçmelerde şiirlerle ilgili notların verilmesinde yarar olduğu inancındayız. Necatigili güncele yönelmez, ama bu dizide güncele yönelik sanatçıların şiirleriyle karşılaştığımızda, o şiirlerin hangi olaydan kaynaklandığı bize hatırlatılırsa, şiirin tadına daha kolay varacağımız bir gerçektir.

Sevgilerde'yi bir kat daha değerli kılan, kitabın sonuna eklenmiş sistematik bibliyoğrafyadır. Yarının araştırmacıları için zengin bir bibliyoğrafyanın el altında bulunmasının yararı çok büyüktür. Sevgilerde de toplanan şiirlerin seçimini şairin yapmış olması da edebiyat tarihçilerine ip uçları veriyor: Necatigil, Çevre'de 39 şiiri seçmelerin dışında tutarken, En/camdan yalnız beş şiir seçmelerin dışında kalmış. Seçme, şairin Yaz Dönemi'nden sonra yazdıklarını daha bir benimsediğini ortaya koyuyor. Necatigil'in seçtiklerini kitaptaki düzende sıralamayışı da dikkati çekiyor.

Dileğimiz, Hürriyet Yayınlarının bu diziyi sürdürmesi.

KARELER AKLAR

Son kitabı Kareler Aklar'da Necatigil, deyiş bakımından birbirlerine karşıt şiirleri bir araya toplamış.

Kareler, öz bakımından, Aklar'da kümeleşen şiirlerden farklı değil. Zaten Necatigil, biçim, ses araştırmalarını sürdürmesine karşın özde bir arayış içine girmez. Bu da Kareler'i tökezleten bir tutum oluyor. Şair, öz ve biçim arasındaki diyalektik ilişkiyi bir yana ko-

yunca, şiir de çıkmaza düşmüş oluyor. Kareler'in şiirimizde fazla yankı uyandırmaması sanırım bu nedenden ileri geliyor. àz ve biçim arasında diyalektik bir ilişki vardır. Gerçi asıl belirleyici olan özdür ama Kareler'de biçimin özü aştığını, özle biçim arasında bir çelişki doğduğunu görüyoruz.

Şair, bir konuşmasında «Türk şiirinin zengin macerasından yararlanarak kelimeler üzerinde hatta sentetik diyebileceğimiz analizlere kalkarak böyle çokgen bir şiir sağlamayı bile denedim. Yalnız bu biçim araştırmalarının yanı sıra öz hiç değişmedi.» diyor. Biçimin değişip de özün hiç değişmemiş olması, öz-biçim diyalektiğini bozmuş, böylece karşımıza «sentetik» bir şiir çıkmıştır.

Bu anlayışını, biçimin kalıcı oluşunu, biçimin şiirde iskelet görevini yüklendiğini, etin çürüyeceğini, şair, dile şöyle getiriyor:

kalır
bi/çim çürür ken/et

(«Kenet», *Kareler Aklar*, sf. : 44)

Kısacası Kareler'de us ve ustalık egemen, lirizm yok. Oysa şair, Yaz Döneminden bu yana öz ve biçim arasında usta bir denge sağlamıştı. Us, ustalık ve lirizm at başı giderken, us ve ustalığın öne çıkışı şiiri tek kanatlı kuşa döndürmüş. Kareler'de bu genellemenin dışında kalan bir iki şiir görülmüyor değil. Sözgelimi Dîvâne Derkenar bu şiirlerden biri. Adını andığımız şiirin başarısı eski edebiyatımızın lügazlarını çağrıştırmasından ileri geliyor. Bilindiği gibi lügazlar manzum bilmecelerdir. Necatigil bu şiirde arkaik bir dil kullanarak, bizi lügazların kullanıldığı döneme götürmektedir. Okuyucunun şiire bir bilmece gibi yaklaşımı da şiirin öz ve biçim açısından tutarlı bir uygunluk yarattığını ortaya koyuyor. Necatigil bu şiirde hayatı bir divana benzetirken «O insanlar nerde?» sorusunu da sormaktadır okuyucuya.

Şair, Kareler'de alabildiğince dil oyunlarına kendini kaptırmış; Türkçe'nin tüm olanaklarını zorluyor. Sözgelimi Çekme şiirinin şu dizesine göz atalım:

bir çekmeye dikkati çekme küçüklüğü

(*Kareler Aklar*, sf. : 32)

Şair, «çekme» sözcüğü üzerinde kurmuş dizeyi. Bilindiği gibi bu sözcük a) olumsuz fiil, b)ad-fiil (mastar), c) ad (çekmece) olarak

kullanılır Türkçe'de. Ayrıca dizede «dikkati çekmek» deyiminin olanaklarından yararlanılmış.

Dalgın İşler	bir saraç	elinde bizi
eyerler	atlara	götürür
takılmış	geç kalmış	bir/ine gibi

(«Felç», *Kareler Aklar,* sf. : 23)

Bu kıtada şair, hayatın özetini yapıyor. İnsan, bir felçli gibi topluma muhtaç ama toplum da o kişiyi biçimler ve kullanır. Ta ki son kement gelene, yani testiler boşalana dek. Alıntı yaptığımız kıtada, şair toplumun yerine saraç'ı koymuş. Böylece *biz* sözcüğünden yararlanma ortamı da hazırlamış oluyor: *Biz,* şiirde birinci çoğul kişi zamiri olarak kullanılırken, saraç ile biz (katı bir şey dikilirken iğneye yol açmak için kullanılan, demirden, ince ve sivri uçlu alet) arasında da oranlama (tenasüp) sanatı yapmış olur. Bu sanatı da ine (iğne), eyer, at sözcükleriyle tamamlıyor. *İşler* sözcüğü de iş'in çoğulu ve işle - fiilin geniş zamanı olarak kullanılmış *Bir/ine* sözcüğüne de/işaretiyle anlam zenginliği yükletilmiş. Bu sözcük, böylece *biri* zamirinin -e hali ve «bir ine» biçiminde sıfat takımı olarak kullanılmış olur.

Bunların tümü«az sözle çok şey anlatmak» ilkesinden kaynaklanıyor. Ve kitapta benzeri çabalar karşımıza sık sık çıkmakta.

Şair, kendini biçim oyunlarına o denli kaptırmış ki, sözcüklere dayanmakla yetinmemiş, Çoğul şiirinde ekleri bile sözcük gibi kullanmış. Çoğul'un son kıtası şöyle:

Ler	siz	duyul muyor
olmasın	ol	maz
sizi	bir yerde	fena ise
yer	yersiz	yerin.

(*Kareler Aklar,* sf. : 36)

Bu kıtayı, yukarıdan aşağı şöyle de okuyabiliriz:

—ler-olmasın-sizi-yer / siz-ol-bir yerde-yersiz / duyul(muyor)-maz -fena ise-yerin.

Aklar, Kareler'in aksine, lirizm taşan şiirlerden oluşuyor. Bu şiirlerde, Evler kitabına topladıklarının rahat söyleyişi ile En/cam'a topladıklarının usta deyişinden bir bireşim yaratmış. Ustaca, ama ustalıkları göze batmayan, eskilerin sehl-i mümteni dedikleri, TDK'nun önerdiği terimle «güç kolay» şiiri görüyoruz Aklar bölümünde.

Bu güzelim şiirler, Necatigil'in sağlam estetik anlayışından kaynaklanırlar.

Tanzimat şiiri yokçu (nihilist) bir anlayışın ürünü. Tanzimatçılar şiire sıfırdan başlarlarken. Öykündükleri Batı şiirinin estetik anlayışlarını kavrayamadıkları gibi, Doğu şiirinin estetiğini de yadsıdıkları için (halk edebiyatının varlığından da habersizdirler!) boşlukta kalmışlar, ancak şiir yerine manzumeler yazabilmişlerdir. Servet-i Fünuncular ise Batı estetiğine oldukça yaklaşmışlar ama o anlayışın aktarılmasından öte birşey yapmamış, yeni bir bireşim getirmemişlerdir. Yahya Kemal, Doğu-Batı estetiğinden oluşturduğu bireşimle büyük şiir yaratırken, Rıza Tevfik, Tekke şiirinden esinlendiği oranda şiire yaklaşır. Nâzım Hikmet, Necip Fazıl, A.H. Tanpınar, estetik kuramlarını oluşturup şiirlerini sağlam bir zemin üstüne oturturlar. Nâzım Hikmet, 1950'de Memet Fuat'a şöyle yazıyordu:

«Bugünkü gerçek sanatkâr, insanlığın bütün mirasına sahip çıkmalıdır, klâsiğine de, romantiğine de, sembolistine de, falanına da, filanına da. Bu sanat mirası bugünkü gerçek sanatkârın malı olmalıdır. İnkâr değil, tasnif etmeli, ayıklamalı, yaşayanı almalı.»

Nitekim Nâzım, Simavne Kadısıoğlu Şeyh Bedrettin Destanı'nda hem Divan hem halk şiirinin «yaşayan» yanlarını alıp şiirinde özümlüyordu.

Günümüz halk şairleri «eski köye yeni âdet» getirerek eskimiş biçimin içine yeni bir öz yerleştiriyorlar. Oysa yeni köyle eski âdet nasıl çelişiyorsa, eski köyle yeni âdet de çelişir. Öz ve biçim arasındaki çelişkiyi giderip yeni bireşim getiren Ahmet Arif'in şiiri birçok şairi etkiler. Atillâ İlhan'ın da aynı arayışın peşine düştüğünü görürüz.

Necatigil, «Şiirimizde geleneksel kaynaklardan ve Batılı kaynaklardan nasıl yararlanılabilir?» sorusunu şöyle cevaplıyor:

«Geleneksel kaynaklardan yararlanmak bir özümsemedir. İster saz veya tekke, halk şiirimizden, isterse divan şiirimizden, bugün şiirimize destek olacak, kuvvet olacak ögeleri görebilme, kullanabil-

me yeteneğidir. Ne divan şiiri ne halk şiiri, bugün, olduğu gibi tekrar edilemez elbet. (...) Arada eskilerin dizelerini tam ya da yarım, kendi şiirime aktardığım olmuştur. Böyle alıntıların altını çizmem bile. Bilinmesi, hatırlanması gerekir. Bu bir kültür işidir. Dünü okumadan, sevmeden, bugünün şiirini yaratmaya kalkmak, hayâldir, ham bir hayâl.»

Necatigil'in getirdiği bu tutarlı bireşim, onun şiirine büyük katkıda bulunuyor. «Yaralanmak bir özümlemedir.» diyen şair, arûzu, heceyi kullanıp eski şiirden kaynaklandıklarını sananların nasıl çizgi dışına düştüklerini de ortaya koyuyor. «...bugünün şiirine destek olacak, kuvvet verecek ögeleri görebilme, kullanabilme» ancak kültür isteyen bir seçme yeteneğinin varlığını gerektirir.

1975'in en güzel şiirlerini bir araya getiren Bedrettin Üzerine Şiirler'de Hilmi Yavuz, şiir yeteneğiyle bu «seçme»yi yapabildiği için, daha ikinci kitabında ustalığını kanıtlıyordu.

Kareler Aklar'da Necatigil bu seçmeyi nasıl yapmış; buna bir göz atalım:

Engiz, XX. yüzyılın büyük kentini anlatıyor. Şiirde iki kez «şehrengiz»i kullanarak Divan şiirinden çağrışım yaratıyor Necatigil. Şehrengiz, Divan şairlerinin kentleri öven kasideleridir. Ama Necatigil, övgüye dayanan kasideyi çağdaşlaştırıp şehrengizi karşıtlam (paradoxe) olarak kullanıyor, çağın kentini eleştiriyor. Kısacası öykünme değil, özümleme var burada.

Kitabın en güzel şiirlerinden birine bakalım:

Sanki düğün olmuştur
Sevmiş, sevilmiş, yenmiş, yenilmiş
Çekmiş, çektirmiş
Oyun hüzün olmuştur.

Düştür doğaldır içlenme
Bezginlik göllerinde bir gece
Karanlıkta senin de
Yüzdüğün olmuştur.

Ay peşinde
Bitkin akşamlar nikotin
Düşer bir gün giyotin
Aksâdeler giyindiğin olmuştur.

Süleyman ve Sâba, hüthüt ve Belkıs
Söylerdi sorsaydık, geç git, bunlar-
Necatigil yok şimdi
Belki bir gün olmuştur.

(«Hüthüt», *Kareler Aklar*, sf.: 104)

İlk önce şiirin adı dikkati çekiyor. Hüthüt, Süleyman peygamberin yolladığı «hakikat»i Sabâ Melikesi Belkıs'a ileten kuştur. Bu şiirde de Necatigil, bir Hüthüt olarak okuyucuya «hakikat»i iletiyor. Şair, Yunusça bir eda ile «Velî bizim ömrümüz bir tez pazara benzer» diyor. Yunus'un «tez pazara» benzettiği ömrü Necatigil bir düğün sofrasına benzetiyor.

13. dizede şair «Sultan Süleyman'a kalmayan dünya» sözünden kaynaklanıyor. Dünya bir «geç git» yeridir. Necatigil, Doğu mitolojisinden şiirine malzeme seçerken, deyişte de Tekke şiirine yaslanmış. Şiirini dörtlükler üzerine kurarken, hece ölçüsünü çağdaşlaştırmaktan geri kalmamış. Hüthüt'te altı dize 7'li hece ölçüsüne uygun. (Temizlik'in on iki dizesinden onu 7'li, Meclis'in sekiz dizesinden beşi 7'li, ikisi 9'lu hece ölçüsüyle yazılmış. Daha birçok şiirinde 7'li dizelerin yoğun kullanımı var.)

Şunlar ki çoktur malları
Gör nice oldu halleri
Sonucu bir gömlek giymiş
Onun da yoktur yenleri

Beyler gitti mürveti
Binmişler birer atı
Yediği yoksul eti
İçtiği kan olmuştur.

Yunus'tan aldığımız bu dizelerle Hüthüt'ün deyiş benzerliği hemen dikkati çekiyor. «Aksâdeler giyindiğin olmuştur» dizesi halk şiirinin deyiş beğenisini içinde taşır. Bu deyiş güzelliğinin yanında Divanın sözcük işçiliği de dikkati çekiyor. İkinci dörtlüğün ilk dizesinde «içlenme doğaldır» derken, aynı zamanda «gelip geçici oluşumuz doğaldır, içlenme!» diyor şair.

Bunların yanında ölümü «Düşer bir gün giyotin» gibi çağdaş bir imgeyle anlatırken, «bezginlik gölleri» tamlamasında somuta so-

yut nitelik vererek, daha doğrusu soyutu somutlayarak, Servet-i Fününcuların sıkça kullandıkları yöntemden de yararlanıyor.

Aklar, Necatigil'in Tekke şiirinden kaynaklandığı şiirlerle dolu. Bu, Necatigil'in yaşlandıkça mistisizme yaklaşmasının bir sonucu. Nitekim ölüm temasını Kareler Aklar'da çok kullanmış. Bu tema, En/cam'da ve Zebra'da ağırlık kazanmıştı.

Şurası bir gerçek ki, Necatigil, şiirimizin Yaz Dönemi'nde hep yaşayacak; O, şiirde güz dönemine hiçbir zaman varmayacaktır. Şiir şöleninde bir şairin kendine yer açması çok zor; şair kareye birkaç şiir düşer o şiir bahçesinde, Türkiye Atlası'nın altında imzası olan şair, o atlasta kalın çizilmiş bir nehir olarak şiir dünyamızı sulayıp zenginleştirecektir.

ağıt

lütfi özkök

— Bu kuzey kentinde gömülen sessizliğin adaşı, mimar sermed'e. 24 Haziran 1960 —

Ölüme dik bakınca her yönden yüzü bir
Gündüzle gecenin logaritması bir
Türkuaz bir gök, sıla, yok oluş bir
Yalnızlıkla unutuşun yalın sonucu bir
Gözlerinin ferine inen kubbeli ufukla
Yükselen kaldırımın kızarışı bir
Bira kokularının kavrulduğu adalarda
Aşkın son dikeniyle kanayan düşlerimiz bir
Mevsimlerin çölünde patlayan bir çitlenbiğin
Alevi sönse bile gözleri yakışı bir

Karlı yeller çerkez bakışlarını artık etkilemeyecek
Telefon tellerinden kahkahan gelmeyecek
Tüm çizgiler tüm renkler ortadan silinecek
Orfeus'un adımları boş odana girerken.
Ve usum duygularımı sorguya çekecek
Ararken kendime yapmacık bir sığınak
Gurbetin bu kimsesiz rezil göğü altında.

bir bilim-kurgu öyküsü

•

ortan duru

(Geçen sayıdan)

ÖĞRENCİLER

Elektronik beyin toprağın derinliklerinde, bilinmeyen bir köşede çalışıyordu sessizce. Algılama, değerlendirme, seçenek bulma merkezleri ayrı ayrı kurşun kaplı, havası alınmış odalarda bulunuyordu. Birbirlerinden epey uzaktaydı bu odalar. İçlerinden biri saldırıya uğrarsa, yerine geçecek ve anında çalışmaya girecek yedekleri vardı bu merkezlerin. Kökleri çok eskiye giden bir teknik gelişmenin ürünüydü bu elektronik beyin. Bir bağlantısı Öğretmen'e uzanıyordu. Öbür bağlantıları örümcek ağı gibi hemen her yerindeydi gezegenin, özellikle üniversitenin. Duyargaları, elektronik gözleri hemen her yerden yeni izlenimler, sesler, fısıltılar taşıyordu algılama merkezine. Bunlar değerlendirme'ye gönderiliyor, orada ayrıma uğruyor ve gerekli yerlere, Öğretmen'e ya da Öğretmenlere iletiliyordu. Gezegen'in ithalât ve ihracatından tutun, tarım üretimi tahminlerine, Güvenlik görevlilerinin duygusal yaşamından, halkın eğilimine kadar her çeşit değerlendirme yapılıyordu bu elektronik beyinde.

àğrenci K.'nın görüntüsü, davranışları, konuşmaları, yürek atışları, kanındaki adrenalin'in yükselişi ya da alçalışı ve «Bana Öğretmeni bağlayın...» biçimindeki isteği şimdi konuşuyordu Elektronik beyinin çeşitli birimlerinde, her yerde yeniden değerlendirmeye, yeni bir işleme yöneltilerek. Sessizce çalışan manyetik bandlar cam kavanozların içinde bir sağa, bir sola sarılarak aktarıyorlardı Öğrenci ile ilgili bilgileri, görüntüleri, izlenimleri, ses kayıtlarını birbirine. Mini-transistörlerde bu bilgiler süzülüyor ve ana merkeze gönderili-

yordu. Bütün bu çabalar ve çalışmalar saniyenin çok küçük bir biriminde oluşturuluveriyordu, herkesin bildiği gibi.

Karşısında bir kapının açıldığını gördü önce. İçerden soluk bir aydınlık uzandı dışarı. Namlular ve roket-atarlar çekildiler yerlerine. Madensi ses «İzin verildi. Işığı izleyin!» dedi kısaca.

Yıkıntıda açılan kapıdan daldı içeri. İlerledikçe önündeki ışık uzaklaşıyordu. Işığa doğru yürüyor ve bastığı yeri ancak görebiliyordu. Koridorlardan ilerledi. Dönerek inen merdivenlerden yapının derinliklerine ulaştı. Yatay başka bir dehlize geldi en sonunda. Bu dehlizin tavanında asbest kaplı, kalınlı inceli borular uzanıyordu. Üniversitenin ısıtma ve su borularının geçtiği kanal olmalıydı burası. Dehlizde ilerledi. Tam bir sessizlik vardı ortalıkta. Kendi ayak sesleri çınlıyor ve yankılanıyordu kimi zaman.

En sonunda bir çıkmaza erişti Öğrenci K. Karşısındaki kapının üzerinde «ÖĞRETMEN A.» yazılıydı. Derin bir nefes aldı. Önünü ilikledi, kapıya vurdu ve içeri girdi.

Üstü kitaplar, kâğıtlar kaplı bir masanın başında sırtı kapıya dönük oturuyordu Öğretmen. Ak saçları omuzlarına dökülmüştü. Duvarı boydan boya kaplıyan 15 kadar televizyon ekranında Üniversitenin çeşitli bölgeleri görünüyordu. Yıkıntılar, delik deşik caddeler, yıkılmış köprüler... Öğretmen koltuğunda döndü ve gülümsiyen gözlerle Öğrenci K.'ya bakıp, «Hoş geldiniz...» dedi. İyice yaşlanmıştı, saçları akpak olmuş, alnı kırışmış, yanakları sarkmıştı. Gözlerinin altında torbalar oluşmuştu. Ama gözleri olağanüstü bir sıcaklıkla ve sevgiyle bakıyordu.

«Rahatsız ediyorum.» dedi Öğrenci, bir süre düşündükten sonra. «Size danışmaya geldim!»

«Bana danışıp birşey yapabileceğinizi sanmıyorum.» dedi Öğretmen. «Belki bir kaç gün saklanabilirsiniz burada. Uğraşımızı, savaşımızı sürdüreceğiz, sonuna dek. Başka yapacak birşey yok!»

Durdu, sonra ekledi:

«Buraya gelişiniz çok tehlikeli oldu aslında. Belki de Üniversite ile Güvenlik arasında yeni bir çatışmanın ilk adımı oldu bu. Hemen burayı boşaltıp, başka bir fakülteye gitmemiz gerekiyor.»

«Kimse izlemedi beni...» dedi öğrenci.

«Yeni teknikler geliştirdiler.» diye söylendi Öğretmen, bir yandan televizyon kameralarını dikkatle incelerken.

«Yeni teknik geliştirmiş olamazlar. Çünkü birşey bilmiyorlar, bir şey de öğrenmiyorlar...»

«Dışardan getiriyorlar bu teknikleri...» dedi Öğretmen.» Gezegen dışından geliyor bu teknikler. Yabancı uzmanları bulunduğunu da unutmayınız. Şimdi buradan çıkacağız. Başka bir fakülteye gitmemiz yerinde olur.»

«Burası ne fakültesiydi?» diye sordu Öğrenci.

«Toplum bilimleri fakültesiydi bir zamanlar. En sevdiğim fakültelerden biri. Şimdi Yer bilimleri fakültesine gideceğiz. Hiç olmazsa bir süre için olsun atlatırız Güvenlik'i.»

Öğretmen, odaya uzaktan denetimli patlayıcılar yerleştirdi önce. Sonra çıktılar. Yeniden koridorlar, merdivenler, dehlizler aştılar, önde Öğretmen, ardında Öğrenci. Güvenlik gelirse havaya uçuracaklardı buraları.

Öğretmen bir yandan ilerlerken, bir yandan konuşuyordu Öğrenci'yle:

«Yaşamım, saklanmakla, okumakla, öğrencilerin yaptıklarını izlemekle, gezegen'in olanaklarını yeniden değerlendirmekle geçiyor. Öğrencilerin başarısı artıyor her geçen gün..»

«Ne başarısı?» dedi Öğrenci. «Bugün öğrenci kardeşlerimizi öldürdüler insafsızca, eylem sırasında.»

«Olsun... Bu zulüm, baskı ve orta çağ yönetimi çökecektir bir gün. Onları öğrenciler çökertecektir. Buna inanıyorum. Bugün yüz kadar öğretmeniz. On bin kadar öğrencimiz var gezegenin yüzeyinde. Küçük bir sayı belki, ama giderek artıyor. Güvenlik görevlilerinin yok ettiklerinden daha fazlası öğrenci yazılıyor. Yeni kuşak öğrenmek istiyor. Yönetim istese de, istemese de bu böyle. İnsanoğlu'nun bilime susamışlığı söndürülemez.»

Yer Bilimleri Fakültesinde de benzeri bir odaya yerleştiler. Bu odanın bir duvarı da televizyon alıcılarıyla donatılmıştı. àğretmen düğmeleri çevirerek canlandırdı bu televizyon alıcılarını birbiri ardından. Bir yandan da konuşuyordu durmadan :

«Kimseyi gezegenden dışarıya bırakmıyorlar. Kimseye pasaport vermiyorlar. Bu nedenle dış uzayda ne olduğunu bilmiyoruz. Elektronik beyinden öğrendiğime göre uzay gemileri gezegen dışından pahalı araçlar getirip, karşılığında gezegenden ucuza aldıkları madenleri ve yarı işlenmiş doğal kaynaklı ürünleri yükleyip gidiyorlar. Bu nedenle ekonomi devamlı açık veriyor. Halk gittikçe daha büyük yoksulluğa itiliyor.»

Konuşmayı sürdürdüler. Öğrenci, aşevinde verilen ekmeği anlattı. Ekmek küçülüyor ve gittikçe kararıyordu. Tarım ürünleri azalıyordu demek ki. Öğretmene göre heryerden, her köşeden yararlanarak tarım ürününü arttırmaya Yönetim uğraşıyordu, ama başaramıyordu bunu. Gezegen'in üçte biri daha şimdiden bir zamanlar kent dedikleri yerlerin genişlemesi nedeniyle beton ve asfalta dönüşmüştü. Hava kirliliği oranı her gün biraz daha yükseliyordu. Bitkilerin kullandığı karbon di oksit gazından daha fazlası fabrikalar tarafından üretiliyordu sanayi artığı olarak. Bu durumda Tarım nasıl gelişebilirdi? Açlık sorunu, gezegeni bekleyen en önemli sorunlardan biri olacaktı yakın bir gelecekte.

Uzun konuşma sonunda uyku bastı Öğrenci'yi oturduğu koltukta. Dalgın dalgın bir yandan Öğretmen'in söylediklerini dinlerken, bir yandan TV kameralarını gözlüyordu. Birden «Bu ne?» diye fırladı koltuktan. Televizyon ekranlarından birinde bir kıpırtı ve karartı belirmişti. Öğretmen çeşitli düğmelere basarak büyülttü görüntüyü. Kalıntılar arasında bir kız yürüyordu şaşkın ve korkuyla çevresine bakarak.

«Bu o kız!» dedi Öğrenci.

«Hangi kız?» diye sordu Öğretmen.

«Bugün eylemde elime tabanca tutuşturan kız. Unutmuştum onu çoktan. Burada ne işi var acaba?»

«Eline tabanca mı tutuşturdu?» diye sordu Öğretmen. «Bana daha önce söylemedin. Bir kışkırtıcı olmalı...»

«Sanmıyorum. Öyle bir görünümü yoktu. Kısa sürdü onu görmem, ama öyle bir izlenim bırakmadı bende..» diye karşılık verdi Öğrenci.

«Yeteri kadar deneyiniz yok. Sizi yeniden eğitmeli..» dedi öğretmen.

«Şimdi ne yapacağız?»

«Bekliyeceğiz bir süre. Bakalım ne yapacak?»

Kızın davranışlarını izlediler. Sağa sola bakınıp ilerliyordu. Etekleri yere sürünen yakası kürklü bir manto giymişti. Ayakları ise çizmeliydi. Saçlarını olduğu gibi bırakmıştı. Arada bir bu saçlar dalgalanıyor yüzünü örtüyor, yeniden açılıyordu.

«Dediğim çıktı!» diye bağırdı Öğretmen.» İşte! İşte! Güvenlik de geldi...»

Sol üst köşedeki ekranlarda birdenbire sağa sola koşuşan, koyu renk giysileri, çizmeleri, ellerinde uzun namlulu silâhlarıyla, Güven-

lik görevlileri gözüktüler. İçlerinde elektronik izleme ve dinleme araçları, bazokalar, hafif ışın makineleri taşıyanlar da vardı. Kalıntılar arasında, kendilerine güvenli ağır ve yöntemli adımlarla ilerliyorlarlar ve her köşeyi araştırıyorlardı. Birden Güvenlik görevlilerinden biri yaklaştı, yüzü büyüdü ve kısa bir süre sonra ekran karardı, ortada küçülen bir ışık noktası bırakarak.

«Televizyon kamerasını buldular...» diye yorumunu yaptı öğretmen bu olayın. «Hemen kaçmalıyız..»

Bir köşede, başka bir ekranda, ilerliyordu kız herşeyden habersiz.» Kızı ne yapacağız? Kız ne olacak?» diye sordu Öğrenci.

«Şimdi kızı düşünemeyiz. Belki de Güvenliği o getirdi buraya. Belki de, senin, elinde tabanca, yakalanmanı istiyordu.»

Patlamalar duyulmaya ve yer salsılmaya başlayınca, yeniden bir takım düğmelere bastı Öğretmen. «Koruyucu perdeye enerji verdim. Bir süre tutar bu onları. Ama daha iyi savaşabilmem için denetim merkezine ulaşmalıyım bir an önce. Kızı filan düşünemem bu arada.»

«Haksızlık olmuyor mu bu?» diye sordu Öğrenci. Kızın hiç bir suçu yoksa. Onunla konuşmalı, suçu yoksa buralardan uzaklaştırmalıyım.»

Öğretmen, önce sert sert baktı öğrencisine. Sonra yavaşça gülümsedi. Yumuşak bir sesle «Bu gezegende sevgi bile bırakmadılar. İnsanca ilişkiler bile bırakmadılar. Hep kavga döğüş içindeyiz. Peki.. Peki.. Git kızı bul, ama dikkatli ol.. Bu kızın ne olduğunu bilmiyoruz.» dedi. Ardından bir kroki çizdi Öğrencinin izlemesi gereken yolları göstermek için. Böylece ulaşabilecekti kıza. Üniversitenin labirentlerinden geçip. Sonra kucakladı öğrencisini. Ayrıldılar telâş içinde birbirlerinden, ikisi de ayrı gerekçelerle.

Öğrenci K. yalnızdı yeniden. Korku çöktü içine. Yoksa öğretmenden hiç ayrılmasa mıydı? Kroki'de gösterilen dehlizleri ve koridorları izlemeye çalışıyordu yarı karanlıkta, göz kırpan lambaların ışığında. Derinlerde ve uzaklarda bombalar patlıyor ve zaman zaman sıvalar dökülüyordu. Ya enerji hatları kesilir de tam karanlıkta kalırsa diye ürpertiler geçiriyor ve kimi zaman koşarak hızla ilerlemeye uğraşıyordu. Ya öğretmen ulaşamamışsa denetim merkezine..

Bir dehlizin sonunda açılan delikten, hiç beklemediği anda dışarda buldu kendini, Üniversitenin stadyumunun dev yıkıntısının önünde. Patlayan bombaların kızıl aydınlıkları parlayıp sönüyordu uzaklarda.

Delik deşik asfalt caddenin ortasında kız, yüzü sapsarı, gözleri

büyümüş, taşlaşmış gibi duruyor ve bakıyordu gökyüzüne. Güdümlü füzeler, yollarını arıyan canavarlar gibi mavi ışıkları yanıp sönerek geçiyordu üzerlerinden birbiri ardından.

Öğrenci hızla koşarak caddeyi geçti, kızı elinden tutup, neredeyse sürükledi Stadyumun kalıntılarına doğru. Yıkıntılar içinde bir yol bulup, duvarların ardına saklandılar. «Kendine gel..» diye bağırdı Öğrenci, kıza. Kız utangaç gözlerle baktıktan sonra silkindi. Çatışma ve çarpışma gürültüleri arasında sokuldular birbirlerine ve korku ile baktılar dışarıya. Şimdi Öğretmen de karşılık veriyordu. Güvenlik güçlerinin bombardımanına. Denetim merkezine ulaşmış olmalıydı. Üniversite'nin ışınları doğruyordu çevreyi, etkisiz kılıyordu zaman zaman Güvenlik'in attığı havan mermilerini. Panzerler hızla geçtiler biraz önce durdukları asfalt caddeden. Üniversitenin hedeflerini arayıp bulan roketleri, yapışıp patlattı bunlardan bir kaçını.

Çatışma azalınca, öğrenci sordu soluk soluğa:

«Niye verdin bana tabancayı?»

«Öyle komut aldım.» dedi kız. Genizden konuşuyordu biraz. «Öğrenci değilim ama destekliyorum direnişinizi..»

«Buraya geldin ve Güvenliği de sürükledin ardından.»

«Böyle düşüneceğinizi biliyordum. Onun için bombardıman başlayınca dehşete kapıldım.»

«Saçma.»

«Aslında haber vermek için arıyordum sizi..»

«Neyi haber vermek için..»

«Polisin sizi aradığını..»

«Bu bilinen birşey..»

«Ama polisin sizi niye aradığını bilmiyorsunuz..»

«Niye arıyor? Bulup işlem yapacaktır, yani sonum geldi demektir...»

«Hayır. Başka bir şey için arıyor. Sizi babama götürmeliyim. Ben de bilmiyorum çok şeyi...»

«Saçmalık bunlar, birşey anlamıyorum..»

«Babama gidersek anlıyacaksınız..»

«Babanız kim?»

«Şimdi söyliyemem.» dedi kız ve ardını döndü Öğrenci'ye. «Bana inanmalısınız ve güvenmelisiniz.»

Öğrenci K. düşünmeye başladı. Dikkatli ve tetik olmalıydı. Bütün yaşamı böyle geçmişti aslında. Rahata kavuştuğu bir gün olmamıştı.

Kızın gözleri ise güven veriyordu insana. Saf ve temiz gözlerdi bunlar. Bir defa olsun, birine güven duymak istiyordu Öğrenci.

«Size nasıl güvenebilirim?» diye sordu.

«Güvenmek zorundasınız.. Yapacak bir şey yok..»

Öyle ya, yapacak birşey yoktu Öğrenci K. için.

«Adınız ne?» diye sordu. «Pina..» diye karşılık verdi kız. Pina adı çağrışımlar yarattı kafasında. Bir yerlerden duymuştu bu adı, ama nerden? Güzelce bir kızdı Pina, uzun boyuyla çocuksu, açık kahverengi gözleriyle.

Sabaha kadar yıkıntılar arasında çatışmanın durmasını ve Güvenlik'in ortalıktan çekilmesini beklediler, gezegenin ayazında birbirlerine sokulup.

Sonra çıktılar Üniversite alanından güç bela ve her an yakalanırız korkusuyla. Buldukları ilk boş araç'a atladılar, hızla uzaklaştılar yıkıntılardan. Yer yer dumanlar yükseliyordu, geceki çatışmadan artan. Birbirini kesen sokaklardan geçerek doğudan batıya uzanan ana bulvara girdiler araçla. Pina sürüyordu aracı. İlerledikçe ana caddenin sağdaki soldaki yapılar, büyümeğe ve yükselmeğe başladılar. Yapılardan kimi ürkütücü bir biçimde düzenlenmişti. Uzaktan görenler korkuya kapılabilirdi. İçlerinde en yücesine, en ürkütücüsüne yöneldiler.

«Nereye gidiyoruz?» diye sordu Öğrenci.

Gezegen'in yönetim merkeziydi karşılarındaki yapı.

«Bana güven..» dedi Pina. Elini sıktı Öğrenci'nin.

•

Beton, cam, çelik ve sert plastik karışımından ortaya çıkmış bu çirkin ve korkunç yapı Yönetim merkeziydi Gezegen'in. Herkes korkardı bu yapıyı görünce. Doruğu bulutlara ya da bulutlar yoksa boz renkli gökyüzüne erişirdi nerdeyse. Kilometrelerce uzaklardan görünürdü, açık havada, bütün iğrençliğiyle. Yurttaşları korkutmak ve küçüklük duygusu yaratmak için yapılmıştı belki de. Yönetim, başka bir yapı biçimi seçemezdi aslında. Yarı kale, yarı şato benzeri bir yapıydı bu. Pencereleri mazgal deliklerine benziyordu. Kalın, güçlü, dev, çelik ve beton karışımı sütunlar üzerine oturtulmuştu. Gezegen'in yönetmen'i burada oturur, yaşar ve çalışırdı. Çevrede bulunan küçük boydaki yapılarda, bakanlıklar, yönetimle ilgili başka kuruluşlar yerleşmişti. Uslu ve ezik memurlar, bu yapılara girer çıkar ve Yönetmen'in istediklerini yerine getirmeye uğraşırlardı.

Yönetmen pek ortaya çıkmazdı. Kimse ne yaptığını bilmezdi onun. Ama varlığı ve ağırlığı duyulurdu heryerde. Gezegen'deki düzenin bir parçasıydı Yönetmen. Bu yönden öğrenciler nefretle anarlardı onun adını.

Pina ile Öğrenci binlerce denetimden geçtiler Yönetim Merkezine varıncaya kadar. Kız, denetmenlere, acaip robotlara elindeki bir kartı gösteriyor ve her denetim alanından geçmeyi sağlıyordu. En sonunda Yönetim Merkezine dikey yönde işleyen bir asansör içinde buldular kendilerini. Sonra yürüyen merdivenlerden, yatay ilerliyen şeritlerden koşarak geçtiler. Pina sürüklüyordu öğrenci'yi. Bir yandan onun kuşkularını ve korkularını gidermeye çalışıyor, bir yandan çekiştiriyordu. Öğrenci de oluruna bırakmıştı bir süre sonra herşeyi.

Üzerinde kocaman harflerle «YÖNETMEN» yazılı bir kapıya doğru koşarlarken, sağlarına düzen bir koridordan lacivert üniformalı güvenlik görevlileri belirdiler birden. «Çok geç kaldık..» dedi Pina soluk soluğa. Yönetmen yazılı kapıdan da bir güvenlik görevlisi çıktı. Öğrenci K. ne yapacağını şaşırdı önce, sonra tabanca aklına geldi cebindeki. Titreyen elleriyle bunu çıkarmaya çalışırken, görevlilerden biri, elindeki bir bombadan gaz püskürttü ona. «Çok geç kaldık... Çok geç kaldık... Çok geç kaldık...» dedi Pina.

Gaz bulutu içinde kalan Öğrenci, bir süre ne olduğunu anlamadan baktı çevresine. Kapıdaki Yönetmen yazısı eğrildi, büğrüldü, lacivert üniformalı Güvenlik görevlileri,, Pina, pencereler uzayıp kısaldı. Koridor'un plastik, parlak tabanı yükselip, alçaldı ve iyice yaklaştı yüzüne doğru. Bilinçsiz karanlıklara gömüldü az sonra.

....

....

....

İki güvenlik görevlisi, koltuklarından ve ayaklarından tuttukları yaşlı, şişman, kafası kabak bir adamı taşıyorlardı. Pek iyi göremiyordu Öğrenci K. Yavaş yavaş ayılıyordu, gazın etkisinden kurtuluyordu ama kıpırdamağa çekiniyordu. Bir sedyeye koydular adamı. Üzerinde mor, kaftan gibi bir giysi vardı ve şakağında korkunç bir yara açılmıştı. Buradan kanlar akmıştı çevreye. Robotlar gelip, temizlediler ortalığı hızla. Kan izi bırakmadılar kısa zamanda. Öğrenci K. gözlerini açtı iyice ve bu kez büyük bir masa gördü.

Masanın gerisinde, koltukta güvenlik üniforması taşıyan, uzun yüzlü, sivri sakallı, sıska birisi oturuyor ve girip çıkan görevlilere komutlar yağdırıyordu. Adamın gerisinde duvarda büyük bir Gezegen haritası asılıydı.

«Kahramanımız kendine geliyor..» dedi masanın gerisinde oturan adam. Gözlerini Öğrenci'ye dikmişti şimdi. Şeytansı bir görünümü vardı.

«Kimsiniz?» diye sordu Öğrenci.

«Söylememde sakınca yok.» dedi adam. «Ben, Güvenlik Genel Müdürüyüm. Önemli bir işlemi tamamladık. Ve bir süredir aradığımız öğrenci K.'yı ele geçirdik. Yani sizi. Öğrenci gizli örgütünün en önemli ele başılarından biri. Siciliniz başarılı bir öğrenci olduğunuzu gösteriyor.»

«Pina'ya ne oldu?»

«Kız mı? Birşey olmadı ona..»

«Size o mu yardımcı oldu?»

«Evet..» dedi Genel Müdür.

«Alçaklık.. Anlamalıydım..» diye söylendi Öğrenci K.

«Anladığınız birşey yok..» dedi Genel Müdür. «Anladığınız bir şey yok.. Pina, Yönetmen'in kızıydı ve sizi babasına götürüyordu. Biz de, daha önceki hazırlıklarımız gereğince, yasalar uyarınca, araya girdik. Duruma el koyduk.»

Öğrenci inledi yattığı yerde. «Olan bitenlerden birşey anlamıyorum.» dedi. «Ama şunu belirteyim ki, bana işkence yapsanız da, size yardımcı olamam. Örgüt'teki hiç kimseyi tanımıyorum.»

«Bütün bunları biliyoruz.» dedi Genel Müdür. «Siz, birşeyler öğrenmeye çalışan budalalarsınız... İşte o kadar. Kafanızı bir takım bilgilerle doldurup karıştırıyorsunuz. Ama iktidar oyunundan haberiniz yok. Durumunuzun umutsuz olduğundan haberiniz yok.»

Öğrenci kızdı bu sözlere: «Biz kutsal bir amaç için savaşıyoruz.» diye bağırdı. «Yönetim düzenini yıkıp, daha insanca, daha özgür bir düzen kurmak istiyoruz. Halkı bilgisizlik ve ilkellik çukurundan, ortaçağ karanlığından kurtarmak istiyoruz.»

Kahkahalarla güldü bu sözlere Genel Müdür:

«Halkın durumu nedir? İstiyor mu bakalım sizin söylediklerinizi? Halk koyun gibidir. Çağımızın üstün teknik ve elektronik olanaklarıyla istediğimiz gibi oynarız onlarla. İstediğimiz yöne çekeriz. Bizim istediğimizin dışında bir şey yapamazlar..»

«Ama söz geçiremediğiniz kimseler de var, azınlıkta da olsa..»

«Kim onlar?»

«Öğrenciler... Biz de halkın bir parçası değil miyiz?»

«Öğrenciler mi?..» Yeniden gülmeğe başladı Genel Müdür. «Öğrenciler mi? Siz boşuna çaba harcıyorsunuz. Öğrenip ne yapacaksınız? Birşeyler öğrenmeye gerek kaldı mı artık çağımızda? Bilgi-sayarlar bilgi yüklü. İstediğini sor, yanıtını alırsınız. Ne öğretilmişse onun yanıtını verir. Bilgi-sayarları da biz denetleriz. Güvenlik bakımından sakıncalı bilgileri sileriz. Ama daha başlangıçta bilgi-sayarlar öğrenciliği yok etmiştir yavaş yavaş. Daha sonra öğrencilerin kendileri de sakıncalı kişiler olmuştur toplum güvenliği açısından.»

«Ama yeni gelişme olmaz toplumda bu koşullar altında...»

«Yeni gelişme isteyen kim? İnsanlık o kadar gelişti ki, daha ne gelişme bekliyoruz? Öğrendiğiniz ufak-tefek bilgilerle neyi geliştireceksiniz? Bilgi-sayarlar sizden daha fazlasını biliyor.»

«Ama öğrendiğimiz bilgiler, bizim bilgilerimiz. Sonra bilgi-sayarları yanlış programlıyorsunuz, istediğiniz bilgiyi siliyorsunuz.. Bunun sonu nereye varır?»

«Olsun..» dedi Genel Müdür. «Gene de içlerindeki doğru bilgiler, sizin bildiklerinizden fazla.»

Tartışma boşunaydı. Öğrenci son bir çabayla sordu yeniden:

«Peki beni niye öldürmediniz?»

Genel Müdür «Sizden yararlanacağız. Artık elimize düştüğünüze göre, bir görev vereceğiz size. İktidar oyununu bilmediğinizi söyledim daha önce...» diye söylendi.

«Ne gibi bir görev...»

«Sizi Gezegen'in Yönetmen'i yapacağız.»

Birden başının döndüğünü, tavanın çöktüğünü sandı öğrenci, bu yanıt üzerine. Yattığı yerden fırladı hemen «Nasıl olur bu? Yaşamım boyunca yönetimle çarpıştım ben!» diye bağırdı.

«Şimdi daha iyi çarpışacaksınız..» dedi Genel Müdür. «Şimdi daha iyi olanaklarla çarpışacaksınız.»

«Birşey anlamıyorum..» diye homurdandı Öğrenci K.

Basit birşeymiş gibi anlatmaya başladı Genel Müdür:

«Size iktidar sorununu anlamadığınızı söyledim. Biraz önce buradan çıkarılan Yönetmen, doğal olarak sağ olarak çıkmadı, işte o Yönetmen, Güvenlik güçlerine karşı komplo hazırlıyordu. Görevi aldığı günden bu yana bu hazırlık içindeydi. Zavallı adam. Eski bir öğrenci idi o da... Ama bu gezegende asıl iktidar sahipleri biziz. Asıl yöneticiler biziz. Bizim iznimiz dışında birşey yapılamaz bu gezegende. Yönetmenleı hep bize karşı komplo hazırlarlar, bizim etkimizi yok etmeye çalışırlar. Biz de olanak veririz buna. Yönetmenler öğ-

rencileri örgütler, onları Güvenlik'le çatışmaya yönetirler, belirli bir güç kazandıklarında, Güvenlik, o yönetmeni yerinden alır başka bir yönetmen atar bu göreve. Böylece çatışma sürer gider. Güvenlik güçleri yapacak iş bulurlar. Belirli bir gerginlik sürer gezegen yüzeyinde. Yönetimin başına daima bir öğrenci getiririz. Sicili başarılı bir öğrenci. Yasalar böyledir. Yönetmen'in fazla bir yetkisi yoktur, ama hepsi Güvenlik'in iktidarını yıkmağa çalışır, iyice güçlendiğini sandığı bir anda, komployu ortaya çıkarır, onu yok eder, yerine başka bir öğrenci getiririz. Büyük bir oyundur bu! Artık siz de bu oyunun bir parçasısınız, sayın Yönetmen..»

«Demin buradan çıkarılan...»

«Evet, evet, Yönetmendi o. Çok güçlendiğini sanmıştı. Bundan böyle sizin yönetiminize giriyoruz. Görünüşte! Bizimle uğraşınızı daha rahat sürdürebilirsiniz... Şimdiden başlıyabilirsiniz çabalarınıza...»

«Peki, niye bir öğrenci seçiyorsunuz yönetmen olarak?»

«Daha bilgili olduğu için.»

«Saçma bu... Hani bütün bilgiler bilgi-sayardaydı.»

«Makinalar insana meydan okuyamazlar..» dedi Genel Müdür. «Saygılar sunarım sayın Yönetmen!..»

Güvenlik Genel Müdürü, önünde eğildi Öğrenci K.'nın ve çıktı dışarı.

Öğrenci K. bir süre şaşkın oturdu tek başına. Kulaklarına inanamıyordu. Gezegen'de en çok nefret edilen kişi olmuştu bir anda. Tabancasını masanın üzerinde bırakmışlardı. Kendini öldürmeyi düşündü. Belki de en iyisi buydu. Bu anlamsız dünyada yaşamaktansa.. Tabancayı elinde evirdi çevirdi. Bir el olsun ateş bile etmemişti bu tabancayla.

Kapı açıldı ve Pina girdi içeri. Soluktu yüzü. «Babamı öldürdüler.» dedi

«Hepsi oyundu bunun.» dedi Öğrenci K. «Hepsinin bir oyun olduğunu biliyordun. Beni de soktun bu oyunun içine.»

«Hayır...» dedi Pina. «Babam, öğrencileri örgütlemişti. Sizlere komutları veren, eylemleri düzenleyen oydu. Bu kez başarı sağlıyacağına inanıyordu. Başarıya çok yaklaşmıştı. Ama ben üzülmüyorum. Şimdi de onun kaldığı yerden sen sürdürmelisin savaşı! Başka çıkar yol yok...»

«Anlamsız ve umutsuz bir savaş..»

«Olsun!» dedi kız. «Başka çıkar yol yok. Umutsuz olsa da savaşı sürdürmen gerek! Ya başarırsan...»

«Her davranışımı, her yaptığımı izleyecekler.. Öğrenciler ölecek durmadan...»

«Başka bir seçenek yok.» dedi kız. «Ne kadar umutsuz da olsa sürdüreceksin. Bir gün mutlaka bu yönetimin bir yeri çatırdayacak. Sen başaramazsan, senden sonra gelen yapacak bunu. O da olmazsa ondan sonra gelen. Başka seçenek yok...»

Eski Öğrenci K., Gezegen'in yeni Yönetmen'i, uzun uzun baktı Pina'nın soluk yüzüne. Sonra başına geçip bilgi-sayar'ın, öğrenci örgütleri için yeni eylem planları düzenlemeğe başladı.

kendisi olan bir çocuk

güven turan

Boş odalarıyla uzun koridorlarıyla
bu üç kat hep onun.
Atının terkisine alıp
kaçırıyor kötü devden kızları.
Alaca karanlıklarda sıkıştırıp öpüyor.

Arada sırada eteklerini de kaldırıyor
«Buradan mı doğar çocuk?»
(Doğuran bilir doğumu).
Hep bir başka yer
elini uzattığı, belli belirsiz dokunduğu.
Uslu oturmasını da bilir pazar sinemalarında.

Arada bir küfrediyor — Etmeli!
Tek başına değilse bile
büyükler de olmamalı yanında
çok güçükler de.
Gammazlığı da yaşadı çünkü, biliyor.

Bir de annesi yıkamasa onu!

kitap notları

•

burhan günel

Nâzım İle Piraye, derleyen: Memet Fuat, De Yayınevi, ikinci baskı, ocak 1976.

İki kişinin özel ilişkilerinin «özel» oluştan gelen gizliliğini yansıtan mektuplar, hele topluma mal olmuş ünlü kişilere ait olanlar, her zaman, her yerde ilgi çekmiştir, okur bulmuştur. Bunda, o ünlü kişilerin özel yaşamlarına duyulan merak etkindir her halde. Ama N. Hikmet'in -az da olsa, birkaç mektup örneğiyle Piraye'nin- mektuplarına duyulan ilgi salt «merak»tan kaynaklanmamaktadır. Dünya görüşü, siyasal kişiliği bir yana, Nâzım gibi büyük bir şairin, uğradığı haksızlıklar karşısındaki direnci, yaşama isteği, umudu elle tutulur biçimde görülmektedir, bu mektuplarda. Ve o şair yüreğin Piraye gibi bir sevgi kaynağından umutlar, sevdalar, hattâ yeni Nâzım'lar, yeni Piraye'ler yarattığı gözlemlenmektedir. Uzun yıllar süren, yaşamını alt üst eden, ömür çizgisini değiştiren, saptıran tutukluluğunun karşılığını belki Nâzım'dan çok Türk yazını, dünya yazını o eşsiz şiirlerle almıştır. Buna karşılık, söndürülen bir yaşama, susturulmaya çalışılan bir yürek, çürütülmek istenen bir beyin ibretle anılan olaylar zinciri sonunda kime ne vermiştir, kime neler bırakmıştır? Bu işin gururu, onuru kimindir, kimlerindir? Ve yüzkarası kimlerindir? Sonunda büyüyen kim oldu, küçülen, yok olan kim? Bütün bunları yanıtladığı için önemlidir, ilginçtir bu mektuplar.

İnsan ilişkilerinin türlü açılarından biridir sevda. Daha önce De Yayınları arasında yayımlanmış olan «Oğlum, canım evlâdım, Memedim» adlı kitapta Nâzım'ın başka mektuplarını da okumuştuk. «Nâ-

zım İle Piraye»nin başındaki şu alıntı ise, ölümsüz bir ozanın çok sağlıklı; bazı kuru beyinlere, çorak yüreklere zaman zaman anımsatılması gereken bir saptamadır:

«...*Anneni tanıyıncaya kadar, muhteva meselesinde bir bakıma sekterdim. Meselâ, insanlar arasında sevda münasebetlerini yazmazdım. Anneni tanıdıktan sonra onun yaratıcı tesiriyle bundan da kurtuldum. Bir sevda şiirini, ama sahici bir sevda şiirini, bir kavga şiiri kadar seviyor ve sayıyorum.*»

Anlaşılacağı gibi, sevme yeteneği olmayan yürek, sevgiyi tanımayan hiç bir beyin, Nâzım'ın deyişiyle «sekter»likten kurtulamaz. Ve öyle sanıyorum ki, böyleleri kavgalarını da sonuna kadar sevemezler...

İşte, Nâzım, kavgasıyle sevdasını birleştirdiği için belki de, bu kadar büyümüş, ölümsüzleşmiştir. Her ikisini de şiirlerinde bulmuyor muyuz? Yıllarını duvarların ardında, parmaklıkların ötesinde geçirirken o sevmesini bilen yüreğinden güç almıştır.

Şairimizin yaşamı ne kadar ilginçse ve kavga adamlarına örnekse, bu mektuplar da o yaşamı daha iyi izleyebilmek ve anlayabilmek için gerekli, değerli araçlardır. Bu tutku, öznelliği yanında genel oluşuyle de ilgilendiriyor bizi. Onların sevgisi, toplumlara, insanlığa mal olmuş, yüzyılları aşıp günümüze kadar gelebilmiş *Ferhat İle Şirin, Leyla İle Mecnun, Arzu İle Kamber* vb... öykülerini anımsatıyor. O öykülerdeki engeller, daha çağdaş ama daha ilkel bir biçimde «Nâzım İle Piraye»de de var: Haksız suçlamalar, haksız cezalar; duvarlar, parmaklıklar, geçim sıkıntıları, ayrılıklar... Bunca engele karşın bitmeyen, sönmeyen, unutulmayan bu sevgi neye dayanıyordu acaba? diye düşünüyor insan. Ve kitapta karşılığı var bu sorunun:

«... Sen bir fikir, bir sanat ve bir kanaat adamının karısısın. O adam senin gözlerinden çok defalar, yaşamak ve düşünmek ve kavga etmek için kuvvet aldı.» (sayfa: 22.) diyen Nâzım, «... Kocasından, on sene sonra, atıldığı hapiste hâlâ aşk mektupları alan kadının bahtiyar olmaması için anlacak deli olması lâzım. Sen en güzel senelerini bana verdin, en güzel aşk şiirlerini bana yazdın, en kuvvetli yazılarını benim yanımda yazdın, bütün eserlerinde benden bir parça var... Seninle ben aynı insanız gibi geliyor bana, sen ağladığın zaman ağlamak, güldüğün zaman da gülmek istiyorum.» (sayfa: 63.) karşılığını alabildiği için güçlü kalmış, direncini yitirmemiştir.

Yarın Yarın... Pınar Kür, roman, Bilgi Yayınevi, nisan 1976.

Yeni adlar, öyle sanıyorum ki, kuşkuyla, acaba'yla karşılanır yazın dünyamızda. Bu doğaldır da belki. Ama doğal olmayan, genellikle takınılan tavırdır. Bir ilk roman okununca, «İlktir, yenidir, istediğimiz gibi kesip biçebilir, istediğimiz kadar bilgiçlik taslayabiliriz!» düşüncesi, tavrı yanlıştır. Bu yaklaşım yalnızca ünsüzlere, yenilere uygulanınca ilgi çekiyor elbet. Nice kalem gördük, izledik; beş para etmeyen romanlar için övgüler döktürüp, yayımlanmamış, tasarı durumundaki roman düşünceleri için sayfalar ayırdılar, kendi çevrelerine edebiyat sarayları parsellediler. Ve bir ilk roman çıkınca da fırsat bulup kendilerini gösterdiler. Bakalım «Yarın Yarın» için ne söyleyecekler, ya da bir şey söyleyecekler mi? (Elbet sözüm doygunluk kazanmış, hakbilir yazarlarımıza, eleştirmenlerimize dağil; kalemlerini psikolojik açmazlarından kurtaramayanlaradır.)

Pınar Kür yepyeni bir ad. Dergilerde bile karşılaşmamıştık daha önce. Bir çırpıda okuyup bitirdiğim ilk romanı hem şaşırttı, hem sevindirdi. «Yarın Yarın» ustaca düzenlenmiş, ilk olduğu belli olmayan bir ilk roman. Özellikle kitabın baştaki, ilk yarısındaki bölümleri uzun süre düşünülüp planlanmış, sancısı çekilmiş olduğu izlenimi veriyor. Ama roman ilerleyip son'a yaklaşıldıkça belirgin bir ivedilenme göze çarpıyor. Bu, hem olayların akışı açısından, hem de tiplemelerde kendini gösteriyor. Baştaki düzenli, ölçülü ayrıntı bolluğuna karşılık son'a yaklaşıldıkça ayrıntılar önemsenmiyor. Bu durum bazı sakıncalar doğuruyor tabii.

Asıl kişiler, ana olaylar üzerine önemle eğilip gerekli ayrıntıları çok iyi saptayan yazar, ikinci dereceden kişileri, olayları aynı önemle düşünmüyor sanki. Sözgelişi, Kadriye: Romandaki önemli kişilerden birinin eşidir. Kocasıyle tanışması, genç kızlığı anlatılır bir bölümde. Tutucu bir ailenin kızıdır. Yokluk yüzünden fabrika işçisi olmak zorunda kalır. Zaten ağbisi de oradadır, zorbanın biri olduğu için kızı korkutur, böylece «kötü kız» olma olasılığı ortadan kalkmıştır. Bir yıl boyunca fabrikadan aldığı aylığın kaç lira olduğunu bile bilmez. Hiç merak etmeden, para zarfını götürüp babasına verir. Bir kez olsun zarfı açıp paralara bakmaz, paraları sevmez —gözleriyle bile olsa—, para kazandığı için bazı duygulara kapılmaz... Burada iki gerçek söz konusu edilebilir: Birincisi; bu ayrıntı üzerinde uzun boylu düşünülmemiş. İkincisi; gecekondu gerçeği —ya da yoksul aile gerçeği— iyi bilinmediği gibi, iyi gözlemlenmemiş de. En azından, inandırıcılık kazanmamış oluyor anlatılan şey. Fabrikada çalışan, para kazanan kız, —babası, ağbisi ne kadar sert olursa ol-

sun— kaç lira aylık aldığını bilir, bir yolunu bulup öğrenir bunu. Hatta, evin öteki gelirleriyle kendi kazancını tartar, ölçer; gururlara, böbürlenmelere kapılabilir. Ve bu konu bir yıl süresince evde kim bilir kaç kez konuşulur, tartışılır...

Pınar Kür, romanının ilk yarısında kurgu, anlatım ve ayrıntı tasarrufu yönünden çok başarılıdır. Çünkü, bu bölümlerde anlattığı çevreyi çok iyi bilmektedir, ya da çok iyi gözlemlemiştir. Ama ikinci yarıda, yukardaki örnekte olduğu gibi zaman zaman, az bildiği bir ortamın anlatımında daha az başarılı olmaktadır.

Bütün bunlara karşın, kitabın bütünlüğü düşünüldüğünde, hele de bir ilk roman olduğu anımsandığında, başarılı olduğu sonucuna varılmaktadır. Yıllarla kazanılabilen ve bazılarınca hiç bir zaman elde edilemeyen bir başarı düzeyidir bu. «Yarın Yarın» ustalık kokan bir roman.

Ayrıca, 12 Mart romanı diye okura, gazetelerde daha gerçek, daha ayrıntılı olarak okuduğumuz işkence örneklerini veren sayın yazarlarımıza da, değişik yaklaşımı, değişik çözümlemesiyle bir «olumlu örnek» olacaktır bu roman; kafalarını kumdan çıkarıp okumalarını salık veririm.

williams butter yeats'den şiirler

çeviren : n. yeğinobalı

İrlandada, Dublin kentinde doğdu (1865). Soylu, okumuş bir ailenin oğluydu. Çocukluğunu çok sevdiği Sligo adındaki balıkçılık kasabasında geçiren Yeats öğrenimini İngilterede sürdürdü ama hep öz İrlandalı olarak kaldı. Vatanının bağımsızlık savaşımına katıldığı gibi İrlandada ulusal bir tiyatro oluşmasına hem kişisel çabaları hem de yazdığı sahne yapıtlarıyle katkıda bulunup öncülük etti. 1923 yılında Nobel Edebiyat Ödülünü kazandı. Irkının, ülkesinin tarihiyle geleneklerinden, söylence ve masallarından büyük ölçüde yararlanan Yeats gene de tek bir ulusun, belirli bir çağın ozanı değildir. Shakespeare gibi bütün zamanlara, bütün dünyaya malolmuştur. T.S. Eliot onun için, «İngilizcede şiir yazanların en büyüğü; bilebildiğim kadarıyla bütün dünyada şiir yazanların en büyüğü,» demiştir. 1939'da öldü.

Aşk, doğa, güzellik, sanat, insan ilişkileri, politika, savaş, gizli güçler, yıldız bilimi, yaşam, ölüm, zaman gibi konuları işlerken çok zengin bir dil kullanır.. Simge, betimleme, akıl oyunları, müzik ve imgelerden örülmüş olan çok renkli, büyülü anlatımı gene de bir cebir denklemi kadar ölçülü, kusursuz yontulmuş bir elmas kadar keskin, en duyarlıklı bir aygıt gibi kıl-payı dengededir.

GÖLGEDEN KÜHEYLÂNLAR

Duydum bak, geliyorlar gölgeden küheylânlar
Uzun yelelerini savuraraktan
Nal sesleri kargaşayla çığ gibi
Göz akları parıl parıl belermiş...

Kuzey, kat kat açıyor üzerlerinde
Bir sürüngen, bir yapışkan geceyi.
Gizli kıvancını sunuyor Doğu, Gün atmazdan öncesi...
Solgun çiğ taneleri akıtıp gözlerinden
İç çekip ağlayarak geçip gidiyor Batı,
Ve Güney, kızıl ateşten güller yağdırıyor üzerlerine, güller...

Ah, boşluğu, umudun, uykuların, düşlerin
Sonu gelmez isteklerin boşluğu,
Balçıklara dalıp çıkıp dururken nalları
Felâket atlarının...

Sevdiceğim, bırak yarı örtülsün kirpiklerin,
Bırak çarpsın yüreğin yüreğimin üstünde.
Hadi çöz saçlarını, ört göğsüme de
Gömülsün şu ıssız sevda saati
Huzurun gölgesine, alaca, derin...
Kapansın uçuşmuş, uzun yeleler
Balçıkta gümbürdeyen o nal sesleri...

KOCAMIŞ ADAMLARIN SULARDA HAYRAN HAYRAN KENDİLERİNİ SEYREDİŞLERİ

Kocamış adamlardı, çok kocamış adamlar;
Konuşurlarken duydum, diyorlardı ki,
«Değişmeyen ne var?
Göçüp gidiyoruz işte, birer birer.»
Pençelere dönmüştü elleri,
Ve dizleri, köhnemiş karaağaçlar gibi çarpık çurpuk
Su kıyısında.
Duydum kocaadamları, diyorlardı ki,
«Güzel olan ne varsa akıp geçiyor,
Su gibi.»

BYZANTİUM

Günün kirli imgeleri solup gitmekte
Sızmış sarhoş askerleri İmparatorun.

Uzaklaşıyor gece titreşimleri, şarkısı gece gezenlerin
Koca Katedral canından sonra.
Yıldız ya da ay ışınlı bir kubbe
Tepeden bakıyor insana.
İnsan oğlunun olup olacağına,
Tümü bir kargaşalık işte sonunda,
Şiddetiyle çirkefi insan damarlarının.

Bir karaltı kayıyor önüm sıra; insan mı, sanrı mı, ne?
İnsan değil de sanrı, sanrıdan çok bir imge.
Çün cehennem kukasına sarılan mumya bezi
Çözebilir dolağını dolaşmış yolun.
Nemi yok - soluğu yok bir ağız
Bir bakarsın toplamış mı başına
Kendi gibi soluksuz ağızları?
İnsan-Üstüne sesleniyorum ben,
Yaşamda Ölüm diyorum buna, ya da Ölüm'de Yaşam...

Tansık mı, kuş mu, altından el-işi mi ne?
Kuştan, elişinden çok bir tansık gene.
Kondu mu bir yıldız ışınlı altından dala
Cehennem horozları gibi tutar öter mi sana!
Ya da küserekten ayışığına,
Görkemiyle kendi ölümsüz metalinin
Avaz avaz küçümser artık
Sıradan kuşları, çiçek yapraklarını,
Tüm kargaşasını çirkefle kanın.

Gece yarısnda, sarayı önünde İmparatorun
Ateşler yalazlanır, çırasız yanan,
Hiç bir yelle dalgalanmayan
Yalazlar ki yalazlardan oluşmuş.
Kan dölütü ruhlar akar buraya
Şiddet kargaşaları dağılırlar ozaman
Ağır bir raks döngüsünde ölgünleşerek
Kendinden geçmenin işkencesiyle — ateşten gömlek!
Öyle bir ateş ki tek bir yalazı
Tek bir kılı bile dağlayamayan...

Yunusun çirkefle kanına binmiş ruhlar sökün eder birbir ardına.
Ustabaşlarıdır: durdurur bu akını,
Saray kuyumcuları, altın işleyen.
Raks yerinin mermer döşemesidir :
Alır acı öfkesini karmaşaların.
İmgelerden doğup imge doğuran
O ilk imgelerdir: durdurur
Çirkefle kanı.

Ve denizi
Yunusların paramparça ettiği
Çan sesleriyle çileden çıkmış deniz...

Ağzının
tadını
bilenler için

ASYA PASTANESİ